

Service på landsbygden

- En studie av den sociala roll olika serviceinrättningar och föreningsliv spelar för det offentliga rummet i Sparreholm

Rural service

- A study of the social role that various associations and service institutions plays for the public space in Sparreholm

Johanna Blidfors

Service på landsbygden

- En studie av den sociala roll olika serviceinrättningar och föreningsliv spelar för det offentliga rummet i Sparreholm

Rural service

- A study of the social role that various associations and service institutions plays for the public space in Sparreholm

Johanna Blidfors

Handledare: Örjan Bartholdson, Sverige lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Biträdande handledare: -

Examinator: Kjell Hansen, Sverige lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå: Avancerad nivå, A1E

Kurstitel: Självständigt arbete i Landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0797

Kursansvarig institution: Institutionen för stad och land

Program/Utbildning: Agronomprogrammet - landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Publiceringsår: 2020

Omslagsbild: Infart till Sparreholm. Fotograf: författaren.

Upphovsrätt: Samtliga bilder i arbetet publiceras med tillstånd från upphovsrättsinnehavaren

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: service på landsbygd, Habermas, livsvärld, Bourdieu, kapital, mötesplatser

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Sammanfattning

Varför behövs serviceställen på landsbygden? I denna uppsats undersöks den sociala och kulturella funktion som olika sorters serviceställen fyller som mötesplats på orten Sparreholm. För att analysera dessa funktioner har jag dels använt mig av Jürgen Habermas begrepp livsvärld, dels Pierre Bourdieus uppdelning av den offentliga sfären i olika sociala fält samt hans begrepp kopplade till hur aktörer inom dessa strävar efter olika symboliska tillgångar. Uppsatsen bygger på etnografiskt fältarbete på och vid olika serviceinrättningar i Sparreholm: såsom skola, kiosk, lanthandel och ullspinneri. Studien bygger på både etnografiska observationer och intervjuer. De lokala serviceinrättningarna i Sparreholm bidrar till att invånarna möts och utbyter tankar och idéer. Interaktionerna bidrar till att skapa och förstärka sociala nätverk på platsen samt till att skapa en känsla av en gemensam identitet, samhörighet och social tillit som Sparreholmsinvånare. Genom verksamheten och interaktionen på hembygdsgården och spinnhuset konstrueras successivt en gemensam berättelse om ortens ursprung och vad som gör den speciell. Med andra ord bidrar dessa möten, interaktioner och berättelser till att forma sparreholmarnas livsvärld och deras identitet som sparreholmare.

Nyckelord: service på landsbygd, Habermas, livsvärld, Bourdieu, kapital, mötesplatser

Abstract

Why are rural service points establishments needed? In this essay, the social and cultural function that different types of service establishments fulfill as a meeting place in the town of Sparreholm is examined. To analyze these functions, I have drawn on Jürgen Habermas' concept of life world, as well as Pierre Bourdieu's division of the public sphere into different social fields and his approach to how actors within these fields strive for different social, cultural and symbolic assets. The essay is based on ethnographic fieldwork at various service facilities in Sparreholm: such as a school, a kiosk, a grocery store and a wool spinning mill. The study is based on both ethnographic observations and interviews. The local service facilities in Sparreholm contribute to make the residents meet and exchange thoughts and ideas. The interactions contribute to creating and strengthening social networks at the site and to create a sense of a common identity as Sparreholm residents, belonging and social trust. . Through the activities and interaction at the homestead and spinning house, a common story is gradually constructed about the origin of the community and what makes it special. In other words, these encounters, interactions and stories contribute to shape the life-world of sparreholm residents and their identity as sparreholm people.

Keywords: rural service, Habermas, world of life, Bourdieu, capital, meeting places.

Förord

Att jag kunde skriva denna uppsats är till stor del tack vare alla ni goa Sparreholmare som ställde upp på intervjuer och lät mig få vara en del av er vardag under en begränsad period. Tack! Annika för att jag fick bo i ditt hus och att du bjöd på ditt sociala kontaktnät i Sparreholm. Så tacksam!

Örjan, tack för att du fick mig att se uppsatsskrivandet som en bildningsresa. För samtal om Bourdieu, Habermas och analyser av människors levande och agerande. Och självklart alla samtals kärna, Latinamerika. Det har varit en utvecklande resa! Mörten, tack för att du alltid finns där med raka och motiverande kommentarer till utkasterna av denna uppsats och att du får mig tro på min stil språkmässigt!

Innehållsförteckning

1 Inledning.....	1
1.1 Tidigare forskning.....	2
1.1.1 Gruppens legitimitet.....	3
1.1.2 Platsidentitet och socialt kapital.....	4
1.2 Syfte och frågeställningar.....	5
1.3 Disposition.....	5
2 Metod och metodologi	6
2.1 Utgångspunkt.....	6
2.2 Urval och avgränsningar	6
2.3 Intervjuer	7
2.4 Tolkning.....	8
2.5 Forskaren och fältet.....	8
2.6 Etik	9
2.7 Informanter	9
3 Teoretisk analys	10
4 Bakgrund.....	11
4.1 Sparreholms bygderåd	11
4.2 Skolan	12
5 Skapandet av Sparreholm	13
5.1 Mötesplatser.....	13
5.1.1 Kioskkultur	13
5.1.2 Att bygga upp sitt sociala kapital	15
5.1.3 Svårt för lanthandeln att vara en lokal mötesplats.....	17
5.1.4 Förvaltare av den lokala historien.....	21
5.2 Skolans roll för en mindre ort	25
5.2.1 Att förvalta och bygga kapital.....	25
5.3 Bygderådet	29
5.3.1 Att vara "motorn" för ortsutveckling.....	29
6 Diskussion	32
6.1 Mötesplatser.....	32
6.2 Socialt kapital	32
6.3 Kulturellt kapital	33
6.4 Kunskapskapital och att bygga kapital	33
6.5 Brist på kapital.....	34
6.6 Skapandet av en självbild.....	34
7 Slutord.....	35
Referenslista	36
Digitala källor.....	36
Tryckta källor	37
Bilaga 1	39

Figurförteckning

Figur 1: Informanter på de olika platserna	9
Figur 2: Sparreholms stationshus. Fotografi: Johanna Blidfors	18
Figur 3: Anslagstavlor utanför MatKapet. Fotografi: Johanna Blidfors.....	31

1 Inledning

Varför behövs service på landsbygden? Att det finns grundläggande service i stan är en självklarhet. Men att det finns grundläggande service på landsbygden är av yttersta vikt för att människor ska kunna bo och verka över hela Sveriges yta. Insatser som exempelvis ekonomiskt stöd till dagligvarubutiker eller bensinstationer bidrar till att det finns tillgänglig privat och offentlig service på landsbygden och är av stor vikt. Dessa insatser bidrar bland annat till att skapa miljöer där det är attraktivt att bo och arbeta, samt till att starta och driva företag på landsbygden. I begreppet grundläggande service ingår livsmedel, drivmedel, post/paket, betaltjänster och apoteksvaror. Förutom dessa är ombudsfunktioner för apotek, systembolag och Svenska spel är också viktiga (Landsbygdsnätverket 2019).

Har dessa serviceställen fler funktioner förutom den rent instrumentella, det vill säga att man handlar där? Blir service på landsbygden en plattform för människor att kunna träffas och umgås? På mindre orter kan matbutiker fungera som mötesplats men även som en plats att förmedla information till besökare och medborgare. Till exempel kan man hitta information om det lokala näringslivet, kommunens tjänster eller allmän samhällsinformation (Landsbygdsnätverket 2019), samtidigt som man kan träffa folk, ta en kaffe och korv med bröd, och spela på ATG. Detta gör att det är viktigt att studera den sociala aspekten av de mötesplatser som finns på mindre orter. Det är viktigt att skapa en förståelse för vad service och handel på landsbygden bidrar till, förutom ekonomisk tillväxt. Jag vill visa hur människor i sin vardag använder service för att umgås, skapa gemenskap och genomföra aktiviteter, men också för att samverka när den lokala servicen är hotad. Den här uppsatsen avser att studera och analysera de sociala, och i viss mån ideologiska, aspekterna av de serviceställen som finns i tätorten Sparreholm i Sörmland. Uppsatsen bygger på etnografiskt fältarbete på och vid olika serviceinrättningar i Sparreholm, som skola, kiosk, lanthandel och ullspinneri.

1.1 Tidigare forskning

I följande avsnitt presenteras en översikt av tidigare forskning. Då jag i denna uppsats vill undersöka hur människor ser på den lokala servicens roll och hur medborgare organiserar sig lokalt för att behålla servicen som finns på orten, så har jag valt att studera forskning inom två områden. Det första området handlar om den sociala aspekten av service. Det andra handlar om omfördelningen av ansvar för service och ortsutveckling, som gått från regional och kommunal nivå till civilsamhället.

Civilsamhället

På många platser i Sverige finns lokala grupper som arbetar för den egna bygdens utveckling. Detta ser forskaren i landsbygdsutveckling Cecilia Waldenström (2008) som en följd av den stora kommunsammanslagningen som genomfördes under 1970-talet. Den resulterade i att de gamla landskommunerna försvann. Det förändrade förhållandena på landsbygden. Hon menar att kommunsammanslagningen på 70-talet tillsammans med en ökad centralisering av service och välfärd bidrog till en mobilisering av civilsamhället på landsbygden för att driva den lokala utvecklingen. Civilsamhället är de människor som ideellt tar sig tid att organisera aktiviteter för andra människor. Utvecklingsgrupper som till exempel samhällsföreningar, sockenstämmor etcetera bildades i byar och bygder runt om i Sverige. Varje grupp hade och har sina särskilda förutsättningar, motiv och processer (Waldenström 2008 ss. 393–394). De lokala grupperna sköter idag verksamhet inom en mängd olika områden. Det kan vara verksamheter med inriktning mot service och infrastruktur såsom: post, affärer, vägar, barnomsorg, skola och äldreomsorg. Men det kan likväl handla om att bygga boende, sköta samlingslokaler och bedriva utbildning. Motiven kan vara allt från att stärka den lokala kompetensen till att skapa kulturaktiviteter, upprätthålla lokala traditioner eller ta fram frågor om bygdens historia (ibid. s. 395). Waldenström (ibid.) ser tre omständigheter som kan göra att en bygd väljer att engagera sig lokalt i sin egen bygds utveckling. Den första omständigheten är när ett konkret hot mot bygdens service finns, som exempelvis nedläggning av ortens skola. Då går man samman inom bygden och organiserar sig. Den andra omständigheten som gör att invånare mobiliserar sig lokalt är att de har ett gemensamt intresse i en specifik fråga, exempelvis att man önskar cykelvägar eller byggnation av billiga bostäder på landsbygden. Den tredje och sista omständigheten avser när det lokala företagsnätverket vill uppmärksamma och stärka bygdens synlighet och företagande.

På vissa orter har nya lösningar för hur service kan drivas och finnas kvar på mindre orter utvecklats i samverkan mellan myndigheter och lokala grupper. På andra orter har det inte gjorts det. (Waldenström ibid: 401). Landsbygdsagronomen Lovisa Neikter skriver i sin kandidatuppsats (2014) om socialt kapital i ett norrländskt landsbygdsområde. Hon har i sitt arbete undersökt drivkrafter och samverkan på lokal nivå (inom och mellan byarna), samt samverkan mellan bygd och kommun (ibid. s. 2). Enligt Neikter (2014)

så är dessa samverkansprojekt viktiga dels för den gemensamma identiteten, dels för att utveckla och stärka det sociala kapitalet i bygden. Samverkansprojekten bygger också en grund för framtida projekt, eftersom de skapar nätverk och en samarbetsanda. Förutom Neikter (2014) så har landsbygdsagronomen Sofia Carlffjord undersökt hur olika typer av kapital påverkar en bygds utveckling. Hennes kandidatuppsats från 2015 handlar om lokal utveckling i bolagsform. Carlffjord (2015) gjorde en undersökning av bolaget ”Kildalens utveckling”, som har bildats av invånare i Stavsjö, Nyköpings kommun. Hon menar att samarbeten mellan kommun och kommunbygderåd är viktiga för de lokala bygderåden, och desto fler som samarbetar desto större chans har de att påverka den beslutsfattande makten (ibid.). Carlffjord (2015) belyser att den självständighet som bygderåden får genom samarbeten med kommunen också innebär en ansvarsförskjutning från kommunen till kommunbygderåden och landsbygdsinvånarna. Ansvaret faller därmed på landsbygdsinvånarna och det är upp till dem att göra bra val som ger ett resultat som eftertraktas lokalt. Invånarna upplever ofta en känsla av tillfredsställelse över att själva bli delaktiga i sin orts utveckling när de bildar utvecklingsbolag. Även om utvecklingen inte blir exakt som invånarna önskat sig så blir de i alla fall aktiva deltagare, både specifikt i utvecklingsarbetet och övergripande i den lokala demokratin. Enligt Carlffjord (2015) upplever de lokala kommunbygderåden att det är mer positivt att tvingas välja själva än att inte välja alls (ibid. ss. 44–45).

1.1.1 Gruppens legitimitet

En mycket viktig fråga när det kommer till lokala grupper som arbetar för sin orts utveckling är deras legitimitet, både i relation till dem som bor i bygden och i relation till kommunen och myndigheter (Waldenström 2008 s. 396). Waldenström (ibid.) ställer frågor om legitimiteten hos lokala grupper: Uppfattar de som bor i bygden att gruppen verkligen företräder dem? Kan myndigheter lita på att gruppen representerar det samhälle de företräder? Dessa frågor handlar om legitimiteten i gruppens anspråk att företräda bygden, samt att ha kompetens för de uppgifter de tar på sig.

Neikter (2014) skriver att ansvaret för en stor del av den sociala servicen har förflyttats från kommunnivå till lokalnivå. Detta innebär att det ställs högre krav på de lokala organisationerna, och att de vertikala nätverken ökar mellan kommunal- och lokal nivå. Waldenström (2008) menar att detta har medverkat till en professionalisering av de lokala organisationerna, eftersom det ställs högre krav på dem. Den lokala gruppen representerar ett allmänt intresse i bygden eller ett lokalt särintresse. Ska en myndighet samarbeta med gruppen behöver myndigheten bedöma om den lokala gruppen har förmåga och behörighet att ta på sig de uppgifter de vill överta. Vissa grupper som driver lokala utvecklingsfrågor har därför börjat göra anspråk på legitimitet i relation till de skilda frågor som de driver. Vissa frågor har rimligtvis bredare förankring lokalt än andra (ibid.).

Waldenström (2008 ss. 401–402) menar att även om många utvecklingsgrupper är ideella föreningar så finns det ingen given modell som passar alla. Det kan exempel vara paraplyföreningar med andra lokala föreningar som samverkar, kooperativ eller aktiebolag. Carlford (2015 s. 44) visar på hur viktigt det kan vara att det byggs ett övergripande nätverk som binder samman lokala aktörer med olika grupper och individer som har expertkunskap. Hur ska annars bygder med få kontakter och utan ekonomisk kunskap kunna starta lokala. Sådana nätverk blir ett värdefullt socialt kapital som kan bidra till att bygden ifråga får tillgång till nödvändig kunskap om lokal utveckling. Dessutom bidrar kontakterna inom nätverk också till att skapa en potentiell trovärdighet hos myndigheter och andra aktörer. Det gör att tilltron till att bygden är förmögen att utveckla, förvalta och driva olika sociala verksamheter ökar.

1.1.2 Platsidentitet och socialt kapital

Agronomen Fredrik Svanbergs examensarbete från 2020 är en undersökning av hur det är att bo i Stockholms skärgård. Syftet med uppsatsen är att undersöka vad som är utmärkande för skärgårdens landsbygd. Svanberg (2020 s. 52) menar att Stockholms skärgård kan ses som en speciell typ av landsbygd eftersom öarna är avgränsade från varandra och därmed utvecklas i olika riktningar. Öarna Möja och Sandön har byggt upp olika föreningar som arbetar för att utveckla respektive samhälle. Inom dessa föreningar och i grupperna på öarna är det sociala kapitalet starkt. Eftersom invånarnas platsidentitet är stark så väljer en stor andel av invånarna att engagera sig i bygden. Svanberg har använt sig av Hauges definition av platsidentitet som analyserar hur denna identitet formas av de känslor, minnen och upplevelser som en specifik plats ger upphov till (ibid. s. 22). Svanberg visar att platsidentiteten har stärkt sammanhållningen mellan de boende (ibid. s. 52), samt att social tillit och individens känsla för en plats är tätt sammanflätade och beroende av varandra (2020 s. 54).

Om en plats saknar ett sammanlänkande socialt nätverk och de lokala invånarna har en svag platsidentitet så finns det risk att utvecklingen av lokalsamhället avstannar. Svanberg (2020) tycks precis som Waldenström (2008) anse att om det inte finns ett civilsamhälle som driver utvecklingen lokalt så finns det risk att samhället marginaliseras, att känslan för bygden minskar och att förmågan att organisera sig avtar (se även Neikter 2014, Carlford 2015). Ruralantropologen Yvonne Gunnarsdotter har i sin doktorsavhandling från 2005 undersökt den svenska landsbygdens omvandling med utgångspunkt i en by som hon döpt till Locknevi. Syftet är att undersöka vad den svenska samhällsomvandlingen har betytt för relationerna mellan människor i en småländsk bygd samt invånarnas relation till bygden och dess historia. Gunnarsdotter (2005) hävdar att en stark förankring i bygden kan bidra till att invånarna blir mer välvilliga att organisera sig och engagera sig politiskt och socialt i sin bygd. Hon menar att det kan vara svårt att bygga och frambringa en levande landsbygd om det saknas mötesplatser och institutioner. Vidare pekar hon på att lokal

försörjning och ett konkret brukande av platsen är viktigt för att skapa en levande landsbygd. Denna uppsats vill bidra till att förstå den sociala och kulturella roll som olika former av mötesplatser spelar på mindre orter.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka och analysera den sociala och kulturella roll som serviceinrättningar spelar för människors vardagsliv och välbefinnande på landsbygden. Jag har valt att studera detta i tätorten Sparreholm i Sörmland. Framförallt så har jag avsett att skildra hur ortsinvånarna och de anställda på serviceinrättningarna i Sparreholm upplever och berättar om den roll och betydelse denna service fyller. Mina forskningsfrågor är följande:

- Vad anser ortsinvånarna och de som arbetar på de lokala serviceinrättningarna i Sparreholm att dessa fyller för social och kulturell funktion?
- Vilken kulturell roll spelar Sparreholms bygderåd och hembygdsförening för att skapa en gemensam berättelse om Sparreholm samt en föreställd Sparreholmsidentitet?

1.3 Disposition

Härnäst i denna inledande del redogör jag för metod och metodologi, teoretisk analys och ger en presentation av bakgrunden till uppsatsen. Därefter redovisas min empiriska undersökning och analysen av denna under kapitel fem, "Skapandet av Sparreholm". I kapitlet presenteras i tre avsnitt mötesplatser, skolans roll för en mindre ort samt bygderådet. Den empiriska delen följs av en diskussionsdel och en konklusion.

2 Metod och metodologi

I det här kapitlet följer en redogörelse för hur det empiriska materialet samlats in och på vilket sätt jag närmat mig materialet.

Denna uppsats är etnografisk och bygger främst på intervjuer, men även på observationer. Informanternas berättelser har tolkats och analyserats utifrån den sociala kontext de lever och agerar i, det vill säga deras livsvärld (Kvale och Brinkmann 2015). Uppsatsen bygger på fältarbeten som genomfördes under hösten 2019 i Sparreholm, Flens kommun. Jag började undersökningen med att intervjua nyckelinformanter från det lokala bygderådet. Därefter gjorde jag fältarbeten och intervjuer med personer kopplade till bygderådet, hembygdsföreningen samt Sparreholms utbildning AB.

2.1 Utgångspunkt

Man kan fråga sig hur jag hamnade i Sparreholm. Allting började med att jag fick ta del av en lista på uppslag till ämnen som kunde vara av intresse att undersöka i en agronomuppsats. På denna lista fanns Sparreholm med, tillsammans med en kontakt som hade hört av sig till Institutionen för stad och land på Sveriges lantbruksuniversitet. Jag vill understryka att institutionen endast bidrog med kontakten till Sparreholm och att jag helt själv valde vad jag ville skriva om. Min kontakt i Sparreholm har fungerat som en utgångspunkt i Sparreholm då jag fick bo hos hen och ta del av hens sociala nätverk på orten. Genom hen fick jag kontakt med bygderådet och skolan i Sparreholm. Övriga informanter har jag själv uppsökt.

2.2 Urval och avgränsningar

Totalt har åtta intervjuer gjorts. Genom min kontakt från Sparreholm valdes två nyckelinformanter ut, en från bygderådet och en från skolan. Resterande informanter valdes ut genom metoden Rich picture. Det är en metod där man genom att rita undersöker och försöker förstå en situation som kan vara svår att få grepp om. Genom att rita kan man få en bild av situationen, eller i mitt fall, av platsen Sparreholm (Armson 2011). Processen började vid mitt första besök i Sparreholm då jag undersökte platser under en promenad genom samhället. Sedan ritade jag en karta över de kollektiva aktörer som fanns i Sparreholms tätort, för att därefter välja ut fem representanter för de kollektiva aktörerna som jag skulle genomföra intervjuer med. Jag tog kontakt med informanterna genom att besöka dem och fråga dem om de ville ställa upp på en intervju. Jag har alltså valt att genomföra intervjuer med dessa representanter för de kollektiva aktörerna men inte med tjänstemän på kommunen. Jag vill dock förtydliga att studien endast har genomförts i Sparreholm tätort och inte på den tillhörande glesbygden, någonstans behövde jag avgränsa studien och i detta fall gjordes en geografisk avgränsning.

2.3 Intervjuer

Genom att genomföra ett antal öppna och semi-strukturerade intervjuer har jag försökt förstå hur informanterna upplever och agerar i sin livsvärld i Sparreholm, genom att lyssna, tolka och analysera deras berättelser (Kvale & Brinkman 2015). Majoriteten av intervjuerna har genomförts hos aktörerna. Det vill säga, intervjun med mannen i kiosken gjordes vid kiosken och intervjun med ägaren till Båvens Spinnhus gjordes i verksamhetslokalen. Intervjun med ekonomi- och personalansvarig på Fabriken, Matkapet och den tillhörande lunchrestaurangen genomfördes i ett kontorsrum på Fabriken. Intervjuerna med ledamoten för skolstyrelsen och skolans rektor gjordes i lärarrummet på skolan i Sparreholm. I slutet av intervjun med ledamoten från skolstyrelsen anslöt även ordförande i skolstyrelsen och senare en ledamot ur föräldragruppen. Två intervjuer genomfördes på den lokala lunchrestaurangen. Det var intervjun med ordförande för bygderådet och personen som hjälper till med Sparreholms hemsida. En kompletterande intervju genomfördes på telefon med en tidigare medlem av bygderådet. Intervjuerna har genomförts utan på förhand nedtecknade frågor. Dock arbetade jag under intervjuerna med en enklare intervjuguide som jag hade sammanställt innan jag började med intervjuerna. Intervjuguiden bestod av viktiga punkter och teman inför intervjun. Det halvstrukturerade upplägget på intervjuerna har fungerat bra för att få öppna och personliga samtal med informanterna. Det gav också flexibilitet eftersom fokus i intervjun kunde anpassas efter informantens kunskap och intresse, samtidigt som samtalet hölls inom ramen för den på förhand nedskrivna intervjuguiden (Kvale & Brinkman 2015 s.43). Intervjuerna spelades in för att sedan tematiseras och analyseras. Eftersom alla informanter har haft olika mycket att berätta så har vissa intervjuer tagit en halvtimme, medan andra har tagit upp till två timmar. Intervjun som genomfördes över telefon spelades inte in, men dokumenterades skriftligt med anteckningar.

Under fältarbetet genomfördes också observationer i Sparreholm; bland annat genom besök på lunchrestaurangen, medverkande vid en kyrkokörsövning och ett bygderådsmöte, samt vid planering av julmarknad, luciatåg och andra arrangemang av hembygdsföreningen. Observationerna har bidragit till att ge en social kontext till de intervjuer som jag har genomfört. Det har även bidragit till att jag har fått en bättre bild av orten och den serviceverksamhet som bedrivs där. Eftersom fältarbetet har genomförts under en begränsad tidsperiod är dock mitt empiriska material i huvudsak baserat på intervjuerna. Detta har gjort att jag primärt kunnat återge vad informanterna påstår sig göra, men inte vad de faktiskt gör (Pripp & Öhländer 2011). För att även kunna observera och analysera informanternas faktiska agerande hade jag varit tvungen att bedriva ett längre etnografiskt fältarbete (Davies 2009).

2.4 Tolkning

Tolkningslära, eller hermeneutik, kan förklaras som kunskap och lärande genom förståelse samt hur man uppnår förståelse. Tolkningslära handlar om hur man tolkar exempelvis en text eller en handling i syfte att "förstå" den (Teorell & Svensson 2007 s.99). I den här uppsatsen tolkar jag det som mina informanter har berättat under intervjuerna. Själva texten, det vill säga empirin, föregår tolkning. Vi möter texten genom våra egna perspektiv och frågeställningar, samtidigt som vi försöker vara så trogna informanternas verklighetsbild som möjligt. Detta tolkningsmöte mellan forskare och informant brukar betecknas horisontalsammanflätning (Alvesson & Sköldberg 2008). Tolkningshypotesen som jag som forskare får fram genom att läsa texten ger ett svar på den aktuella forskningsfrågan (Teorell & Svensson 2007 s.100). Jag har alltså läst mina informanternas utsagor, det vill säga empiriska materialet, för att sedan tolka vad denna text betyder. Genom att ställa min forskningsfråga till materialet har jag kunnat få ett svar ur det jag har tolkat ur materialet. Tolkningar är provisoriska "sanningar", vilket innebär att man inte kan finna den rätta eller slutgiltiga tolkningen (ibid. s.101). Vad ett budskap "betyder" bestäms av hur dess uttolkare tolkar dess språkliga eller lexikala strukturer och kontext (ibid s.103). Exempelvis så har jag tidigare varit i kontakt med det sociala fält som består av hembygdsgårdsföreningar, vilket gör att jag använder mina tidigare erfarenheter när jag tolkar utsagor och observationer i hembygdsgården. En person som inte tidigare varit i kontakt med hembygdsfältet skulle förmodligen delvis ha observerat andra aspekter än jag, delvis gjort annorlunda tolkningar. Tolkningen är mer eller mindre begränsad till intervjupersonernas självförståelse i form av en omformulerad koncentring av mening i de intervjuades uttalanden ur deras egen synvinkel som uppfattas av forskaren (Kvale & Brinkman 2015 s. 256). Validitet är vad jag vill uppnå med denna uppsats, därför är mitt syfte att vara tydlig och nyanserad i presentationen av mitt material. Dock när det gäller intervjuvar så kanske intervjupersonen säger "sanningen" om ett faktiskt förhållande. Men den sanningen baseras då på hur personen uppfattar sig själv (ibid. s. 301).

2.5 Forskaren och fältet

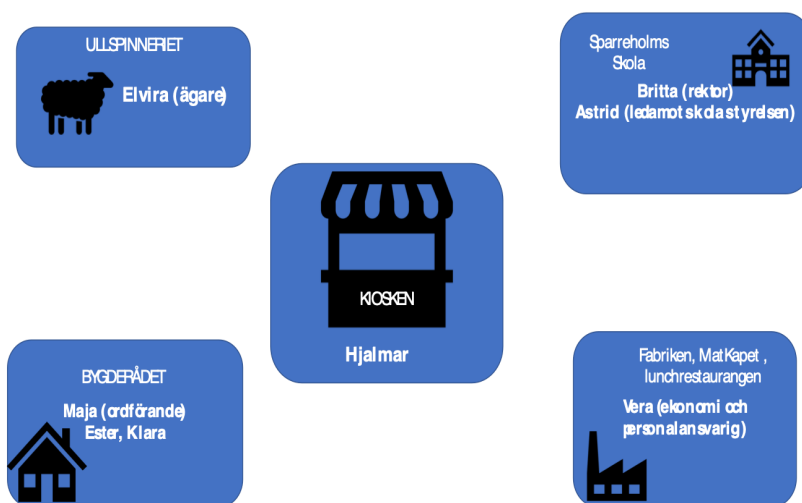
Eftersom Sparreholm var en okänd ort för mig innan denna studie, som jag endast har passerat med tåget när jag åker hem till Linköping, har jag fått förlita mig på min kontakt. Inga av de informanter som jag har intervjuat visste vem jag var sedan innan. Både min tolkning, som forskare, av informanter och platsen, och de frågor jag valt att ställa under intervjun har påverkat det material som jag senare har analyserat. Jag som forskare kan inte se den livsvärld jag studerat från ett fågelperspektiv, utan jag har ett specifikt perspektiv och fönster från mitt fält in i deras livsvärld, färgat av mina erfarenheter och kunskaper. Mitt möte med Sparreholm och mina informanter är som angetts ovan en så kallad horisontalsammanflätning, där min

utgångspunkt är avgörande för att förstå och tolka informanternas berättelser (Alvesson and Sköldberg 2008).

2.6 Etik

Innan mina intervjuer har jag informerat informanterna om att intervjuerna spelas in och att de kommer att användas som empiriskt material i min undersökning. Jag har även informerat om vad syftet med min undersökning är. I uppsatsen framgår det var jag har gjort min undersökning geografiskt samt vilka aktörer jag intervjuat utifrån titlarna på serviceställena såsom kiosk, fabriken, lanthandel, ullspinneriet och så vidare. Jag har dock valt att anonymisera utsagorna som förekommer i texten, både för att skydda de enskilda individerna, men också för att citaten inte enbart ska tillskrivas en individ utan ses i en större social kontext (Pripp 1999).

2.7 Informanter

Figur 1: Informanter på de olika platserna

3 Teoretisk analys

För att kontextualisera samt förstå den sociala arena som mina informanter lever i och förhåller sig till har jag använt Habermas begrepp livsvärld. Habermas definition av livsvärld skiljer sig från hur begreppet används inom den fenomenologiska tradition som skapats av Edmund Husserl. Inom livsvärlden, såsom begreppet används av Habermas (1987), så lever vi vårt vardagsliv, vi agerar och kommunicerar inom de sociala nätverk vi befinner oss inom – familj och vänner, med mera – och engagerar oss lokalt. Etnologen Kjell Hansen använder begreppet vardagsvärld istället för livsvärld för att markera att det just betecknar människors varande, handlade och kommunikation inom den vardagliga livssfären¹. Den livsvärld, eller vardagsvärld, jag refererar till i denna uppsats handlar om hur mina informanter agerar, kommunicerar och organiserar sig i Sparreholm. En viktig del i Habermas föreställning om hur människor ska kunna förstå och tolka varandra så öppet som möjligt är hermeneutik, som jag beskrivit ovan. Jag har dels utgått från Habermas (1987) diskussion om kommunikativt handlande, dels Bengt Kristensson Ugglas (1999) framställning av den franske filosofen Paul Ricouers hermeneutiska projekt. Avsikten är att försöka förstå informanternas berättelser, och den sociala och kulturella kontext de är inbäddade i, så väl som möjligt.

Jag använder mig också av Bourdieus (1994) begrepp socialt fält, socialt-, kulturellt- och symboliskt kapital för att beskriva människors ageranden inom olika sociala arenor (eller fält, för att använda Bourdieus begreppsapparat) och vilka symboliska tillgångar (kapital) som är mest eftertraktade inom dessa arenor. Dessutom använder jag mig av begreppet ideologi för att framhäva och analysera produktionen av en viss sorts kunskap, som ett system av representationer som syftar till att bevara och skapa specifika sociala distinktioner, strata och status, genom att rikta människors medvetande mot det förflutna, snarare än framtiden, samt att skapa föreställningar om vilken kunskap som premieras. Denna definition av ideologi är min egen, men bygger på medieforskaren John B. Thompsons (1991) definition av begreppet, som i sin tur är marxistiskt inspirerad.

¹ Kjell Hansen har använt begreppet vardagsvärld när han har föreläst i samhällsvetenskaplig teori på programmet Agronomi – landsbygdsutveckling på SLU.

4 Bakgrund

Där i hjärtat av landskapet skjuter sjön Båven in sin nordligaste vik, det är ett ljus och leende vatten, begränsat omväxlande av bergiga eller flacka stränder. Där bebyggelse tidigt uppstod. Här ligger välmående jordbruk, sommarstugor och villabebyggelse och på udden som bildas mellan Båven och Skarsnäs-viken växte stationssamhället Sparreholm upp. (Eriksson 1997:4)

Så beskriver Birger Eriksson² (1997) sitt barndoms Sparreholm med omnejd. Mitt första möte med denna ort blir en höstdag i oktober. Jag har tagit tåget från Uppsala, för att byta i Stockholm till ett tåg mot Hallsberg. Tåget kommer att åka förbi Sparreholm, så jag blir tvungen att byta till Sörmlandstrafikens limegröna landsbygdsbuss i Gnesta. Tågen har inte stannat i Sparreholm de senaste 60 åren utan bara susat förbi det lilla stationssamhället. Tätorten Sparreholm växte fram runt den järnvägsstation som anlades i samband med att västra stambanan mellan Stockholm och Göteborg byggdes i mitten av 1800-talet. Sjön, järnvägen och träindustrin var de viktigaste förutsättningarna för Sparreholms framväxt (Flens kommun 2019c).

Sparreholm är en mindre ort, belägen 96 km från Stockholm (Sparreholms Bygderåd u.å. 2). I tätorten Sparreholm bor det runt 745 invånare och i Sparreholm glesbygd (socknen Hyltinge) cirka 270 invånare (SCB 2018). Sparreholm ligger i Flens kommun (Flens kommun 2018). I Sparreholm finns för närvarande en förskola, lågstadieskola, livsmedelsbutik, pizzeria, kiosk och gatukök, bensinmack och lågprisvaruhus. Längs Landsvägsgatan som går genom samhället finns en hembygdsgård, Gråfors Nostalgisamlingar, ett folketshus och Båvens Spinnhus (Flens kommun 2019). På 1930–40-talet när snickerifabriken fortfarande var igång, så bodde det sammanlagt runt 1 700 invånare i tätorten och den omkringliggande glesbygden. Då fanns det tre livsmedelsbutiker, en skomakare, en skräddare, en smed, en frisör, två bagerier och en slaktare. Allt detta fanns kvar fram till 1950–60-talet (Eriksson 1997). Numera finns bara minnet och de gamla butikslokalerna kvar från denna era av affärsverksamhet.

4.1 Sparreholms bygderåd

Sparreholms bygderåd startades år 2002 och har som uppgift att arbeta för ortens utveckling. Bygderådet är en ideell förening och är politiskt och religiöst obunden. Rådet genomför aktiviteter och projekt, på egen hand och tillsammans med andra lokala föreningar i Sparreholm. Bygderådet är majoritetsägare i Sparreholms utbildning AB, som driver förskola och skola i Sparreholm sedan hösten 2017 (Sparreholms Bygderåd u.å.). Bygderådets styrelse består av minst sju och maximalt elva ledamöter, inklusive ordföranden. Ledamöterna sitter två år i styrelsen och ordföranden väljs på ett år (Sparreholms Bygderåd 2016). Alla som är med i styrelsen är själva ordsbor från Sparreholm.

² Birger Eriksson är uppvuxen i Sparreholm, och skrivit två böcker om Sparreholm, se referenslista. Jag kom i kontakt med Birger Erikssons verk genom hembygdsföreningen.

4.2 Skolan

Efter att Flens kommun våren 2017 beslutade att lägga ner landsortskolan i Sparreholm så engagerade sig byinvånarna för att hitta ett sätt att fortsätta driva lågstadieskolan. Man ansåg att det var av stort vikt för samhället Sparreholm att man hade förskole- och skolverksamheten kvar på orten. Bygderådet utsåg därför en arbetsgrupp som skulle arbeta med att starta och driva en fristående skola i Sparreholm (Friskolornas riksförbund (u.å.)). Skolan och förskolan drivs idag av Sparreholms Utbildning AB som är ett svb-bolag, vilket betyder att pengarna kommer att stanna i bolaget och satsas på barnen. SvB betyder "särskild vinstutdelningsbegränsning" (Sparreholms Utbildning AB 2019). Ett aktiebolag med särskild vinstutdelning är ett särskilt slag av privat aktiebolag³. Företagsformen är tänkt för verksamheter som tidigare drivits i offentlig regi. De särskilda reglerna syftar till att säkerställa att företagets vinst återinvesteras i företaget (Bolagsverket 2019). SvB-aktier kan köpas och säljas på marknaden som vanligt (Sparreholms Utbildning AB 2019).

³ Privat aktiebolag, är ett aktiebolag där aktierna och teckningsrätterna inte får bjudas ut på marknaden. En firma som är ett privat aktiebolag har endast ordet aktiebolag eller förkortning AB.(Privata aktiebolag Nationalencyklopedin)

5 Skapandet av Sparreholm

I denna del presenteras det empiriska materialet sammanvävt med analysen. Det empiriska materialet presenteras i tre delar: Mötesplatser, Skolan och Bygderådet. Varje del börjar med ett citat som får sätta stämningen för varje avsnitt, då avsnitten har olika teman och inriktningar. Avsikten är att visa på hur invånarnas föreställning om Sparreholm inte är något som är naturligt och oföränderligt, utan hur denna föreställning ständigt skapas genom interaktionerna mellan de människor som befinner sig i Sparreholm samt genom de berättelser som uppstår inom och mellan olika sociala arenor (se Thompson 1991).

5.1 Mötesplatser

I det följande kommer fyra avsnitt att presentera olika mötesplatser i Sparreholm.

5.1.1 Kioskkultur

”På en lördag kan det vara fullt vid kiosken, då är man där och tar sig en korv”

Sparreholms kiosk ligger vid busshållplatsen Sparreholms vändslinga, som ligger i mitten av den genomfartsled som går genom Sparreholm tätort. Det är en gul träbyggnad som har stått just där sedan 70-talet. Det är kiosk med grill, inne i byggnaden finns det en ATG-del, en godishylla och några bord att sitta och äta vid till lunch eller fika. Även en uteterrass finns, där man under sommaren kan avnjuta sin mjukglass eller korv med bröd. Det spöregnar när jag är ute på min intervjuexpedition genom Sparreholms tätort, så när jag kommer in i kioskvärmen och blir bjuden på en kaffe så känns det väldigt varmt och tryggt. Det är tre bröder som driver kiosken sedan år 2007. En broder äger kiosken och de andra två arbetar som anställda, ett familjeföretag skulle man kunna säga. När jag gör min intervju med Hjalmar, en av bröderna som arbetar som anställd i kiosken, frågar jag hur det är att driva en kiosk på landsbygden. ”Bra på sommaren, dåligt på vintern”, svarar han. Eftersom Sparreholm är en turistort på sommaren så är det en utmaning att få det att gå ihop året runt för de serviceföretag som driver sin verksamhet här. ”Det börjar i maj å så, å så går det ner lite i slutet av september, men det bästa är juni, juli å augusti” berättar Hjalmar.

Även om det skulle vara mer lönsamt för kiosken att bara ha öppet under högsäsongen maj till september, så håller bröderna öppet året runt. Detta är på grund av de regler som finns för rättigheterna till ATG-spelen. Att verksamheterna går bättre på sommaren berättar flera av dem jag har intervjuat. Det är många som hävdar att just sommaren är en väldigt viktig period för att få ihop verksamheten ekonomiskt under hela året. ”På sommaren blir det kanske tre gånger så mycket mer [pengar], än vad det ger på vintern; så om det skulle vara på sommaren som på vintern skulle det inte gå ihop” säger Hjalmar.

Kunder

Hjalmar och jag diskuterar vikten av att ha många kunder samt vad som är viktigt när man driver ett serviceställe, som en kiosk. Hjalmar som jobbar den dagen jag gör min intervju svarar att det är viktigt att man är trevlig, så att så många som möjligt blir stamkunder, som är trogna verksamheten. ”De som röker å så är här typ varje dag, och de som spelar på spel är mest här på helgerna [...] Sen har vi de som kăkar, ja det blir några gånger i veckan” berättar Hjalmar. Jag noterar att det kommer in folk under hela intervjun. Eftersom endast en av bröderna som jobbar i kiosken är där under intervjun, får han springa iväg till kunderna då och då. Han lagar till korv i tunnbröd till ett äldre par som kommer in, en herre i träskor ska kolla lunchtipset, sedan är det en dam som ska ha ett paket cigaretter och en dagstidning. När Hjalmar har fixat klart fortsätter intervjun och jag undrar vad som gäller för ATG och Svenska spel, eftersom de verkar utgöra en viktig del både för kiosken och det sociala umgänget. Det är tydligt att spelverksamheten bygger upp ett förtroende mellan kioskägare och kund.

Att du sköter jobbet rätt liksom, speciellt när det är spel och sånt, man har hört många kunder där de har varit på andra ställen ibland, och man har försökt lura dom eller någonting, dom flesta är ju äldre här, så dom råkar ju ut mest för sånt, här har dom sett med tiden att vi är lojala mot dom. (Hjalmar)

Vikten av förtroende och transparens är viktig när det kommer till spel. Men det är också ett sätt för kiosken att locka till sig kunder, som spelar men också köper något mer när de ändå besöker kiosken.

Johanna: Är spelen det som gör att folk kommer till kiosken?

Hjalmar: Det är viktigt ja, men det är inte så bra marginaler på dom, på spelen, det tjänar man inte så mycket på men det drar till sig folk, det är det som är bra, det är det som är viktigt liksom

Johanna: För att då kommer dom och kollar på trav?

Hjalmar: Ja, men samtidigt kanske dom handlar något annat, det är det som, kanske tar någon dricka eller korv.

För att bygga upp en tillit från sina kunder är det viktigt att ägarna ”sköter saker rätt” säger Hjalmar. Det är viktigt att de har spelen för att kunna driva kiosken; spelen gör att man drar till sig folk, men det negativa är att det är dåliga ekonomiska marginaler och att de måste ha öppet året runt för att behålla sina rättigheter. Det är bra om de som spelar köper något mer. Hjalmar och hans bröder hoppas att folk ska komma till kiosken på helger för att spela, umgås och kanske äta en korv.

Reflektion

Att skapa en trogen kundkrets är av yttersta vikt för att en kioskverksamhet ska fungera ekonomiskt. Detta uppnår ägarna till största del genom ATG och Svenska spel som det finns en spelkultur runt, där kunderna umgås genom att ses vid kiosken, spela och ta sig en korv med bröd. Kiosken blir då en samlingsplats för människor. Det är också tydligt att kiosken som offentlig samlingsplats lockar till sig olika sorters grupper av människor. Det blir alltså en generell mötesplats i Sparreholm. Tillit är en viktig del för att kunder ska

vara trogna sin kiosk men också att det finns plats att umgås på. Det är tydligt att kiosken blir en del av människors vardag, då kunderna hälsar glatt på ägarna och kommer till kiosken i enklare klädsel som träskor. Man känner sig hemma här. Social tillit skapas genom att ha transparens vid spelen, men blir till ett socialt kapital då man bygger upp ett nätverk av trogna kunder som kommer till kiosken och som kunderna potentiellt kan använda i andra sammanhang (Bourdieu 1994 ss. 97–98). Kiosken hjälper till att skapa en ”vilkänsla” hos sparreholmarna, vilket i sin tur leder till att skapa en identitet av orten Sparreholm. Habermas (1987) menar att livsvärlden (dvs. Sparreholm) skapas, upprätthålls, tolkas och kommuniceras genom vad vi gör i vår vardag, hur vi interagerar, hur vi möts och kommunicerar i olika sociala arenor. Genom att sparreholmare går till kiosken och spelar, kanske köper en korb och umgås, så möts invånarna och kiosken bidrar till att sakta skapa en känsla av en gemensam identitet som sparreholmare. Att besöka just kiosken i Sparreholm, spela ATG och umgås skapar även gemensamma föreställningar om vad Sparreholm är och vad som kännetecknar en sparreholmare. Exempelvis så väljer vi vilket café vi går till utifrån vilka vi är. Väljer man ett lyxigare café, hipstercafé eller ett pensionärskondis? Genom valet av café både skapar och upprätthåller man sin identitet, samtidigt som platsen skapas och fortsätter att reproduceras genom våra val och handlingar i vardagen.

5.1.2 Att bygga upp sitt sociala kapital

”En fantastik fin startmotor som har kickat igång det här”

Båvens spinnhus⁴ ligger några meter från strandkanten av sjön Båven. Här startades verksamheten år 2013 (Bertilsson 2020). Affärsidén var att ta tillvara på och förädla fårull från närområdet, samt att värna om hantverkstraditioner (Båvens Spinnhus u.å.). Verksamheten startades av tre damer, tillsammans med stöd av ett 60-tal aktieägare (Bertilsson 2020). Våren 2019 bytte verksamheten ägare, men företaget drivs fortfarande som ett aktiebolag. En av de tidigare ägarna arbetar idag kvar som anställd i företaget (ibid.). Verksamheten har två anställda och ett 20-tal volontärer som kommer och arbetar lite då och då. För intervjun slår vi oss ner i det gemensamma samlingsrummet, som rymmer några bord med stolar. Det är ett trivsamt litet rum som doftar ull. På väggarna hänger det fårskinnsfällar och andra ulltextiler. Det är även här de⁵ träffas för att planera inför julmarknaden och luciåtåget. Varannan onsdag kommer runt 20 volontärer som arbetar i ullspinneriets maskinhall med att färdigställa råull till garn.

Volontärer

När ullspinneriet bytte ägare under våren 2019 var den nya ägaren Elvira rädd för att volontärerna inte skulle fortsätta komma när en ny ägare tog över verksamheten. ”Jag var ju ganska orolig för att alla dom här volontärerna skulle säga ifrån då när en enskild ägare tog över” säger Elvira. Men sedan

⁴ Spinnhus var mellan åren 1724–1825 en förbättrings- och straffanstalt för lösdrivande kvinnor, där de sysselsattes med spinning. Ordet spinnhus har sedan dess varit liktydigt med kvinnofängelse. (Nationalencyklopedin *spinnhus*)

⁵ Bygderådet, hembygdsföreningen, Gråfors Samlingar och ägaren från Båvens Spinnhus.

ägarbytet har alla volontärer som var aktiva under den tidigare ägaren fortsatt att komma och det har tillkommit några fler. ”Ja, jag är överlycklig över det, utan deras insats skulle vi inte gå runt” säger Elvira. Här ser vi hur ägaren av ullspinneriet har lyckats att bli en del av det sociala nätverket som den gamla ägaren innehade. Detta nätverk är helt nödvändigt för att kunna bedriva verksamheten framgångsrikt och utgör därmed ett essentiellt socialt kapital. Men om den nya ägaren inte hade varit en person som värnat om hur verksamheten bör drivas enligt volontärerna, och inte heller visat sig kunnig på detta – det vill säga saknat ett accepterat kulturellt kapital – så hade hon förmodligen inte kunnat få del av det sociala kapitalet (se Bourdieu 1994 s.98).

Kunskapsutbyte

Det är olika grupper av personer som kommer och arbetar frivilligt i spinneriet under veckorna. Det är inte bara arbete som utbyts och utförs när man träffas utan:

Någon har bakat en kaka, någon har något intressant att berätta, och någon har upptäckt något som blir jättemycket klokskap. ”Jaha är det så, jaha men då, jaja jaja”. Allt det flätas och vävs in i varandra. (Elvira)

Genom att volontärerna kommer och arbetar ideellt på ullspinneriet så blir ullspinneriet indirekt en mötesplats för människor att träffas och umgås. Genom att människor ger av sin tid, bjuder på kakor och kunskap, så byggs en social tillit upp mellan volontärerna, ägaren och de anställda (Bourdieu 1999 s. 94). Genom det kunskapsutbyte som skapas på mötesplatsen så byggs ett kunskapsfält upp.

Du kan dra en parallell till att du lär dig någonting genom att göra och att samtala med dom som har gjort och dom som kan. Kontra ”jag googlar mig fram till det här”, och jag får svaret via Google. Jag kan googla mig fram till svaret, men om du då när du har googlat fram tror att du har förstått, då förloras möjligheten att lära sig utav dom som kan. Och då också möjligheten att lära sig genom praktisk inläring. För jag tror man förstår sammanhanget bättre om man får hela kunskapskedjan. (Elvira)

Jag tolkar Elviras citat som att om man bara söker kunskap genom internet, så förlorar man det kollektiva samt berättarkulturen mellan människor. Detta är även viktigt för ett företag som grundas på idén att traditionella hantverkstraditioner ska bevaras, och att den kunskapen ska bidra till att bygga en grund att stå på för de som driver verksamheten.

Väljer du den vägen att du ska tillförskaffa dig saker lättaste vägen och allting måste betala sig, då går du den vägen och då blir det liksom att du blir mer och mer utarmad. Om du lär dig att ta hand om andra, göra saker tillsammans, lär dig av andra, upplever, ge tillbaka, få tillbaka och får allt det där. Då breddar du hela tiden. Vilket gör att du växer på ett hållbart sätt. Denna andra vägen kanske går snabbare till toppen, men den är så smal där uppe att du inte kan stå med en fot liksom. (Elvira)

Det ägaren Elvira vill understryka är att för att driva din verksamhet måste du ha en bra grund att stå på. Den grunden kan byggas genom att man lokalt bygger upp en social tillit (Bourdieu 1994), vilket gör att de som arbetar, men

även kunder, stödjer verksamheten när det blir tuffare tider. Detta eftersom de ser verksamhetens funktion mer utifrån sociala värden än enbart dess ekonomiska funktion. Det finns alltså en styrka i att bygga sin verksamhet delvis på dessa sociala funktioner, som volontärbetet eller att det är en lokal mötesplats. (ibid.) Elvira hävdar att de sociala nätverk som formas kring företaget gör det lättare att få företaget att fungera på lång sikt.

Om man har startat sin verksamhet med rätt startmotor [...] Men idag är det svårt att se att företag gör det, därför att man är skolad i och fostrad i att företaget i första hand måste bära sig och löna sig [ekonomiskt], och det enda som bär sig och lönar sig det är pengar. Men de andra värdena [exempelvis sociala värden] är inte värda någonting, men oftast är det de som lägger grunden till det andra. (Elvira)

Kundkretsen som handlar och kommer på besök är inte endast sparreholmare, utan det kommer även flertalet stockholmare. Många stockholmare åker på lördagsutflykter till närliggande orter i Sörmland och är en viktig målgrupp för företaget. Ullspinneriet har blivit en plats där människor kan mötas och utbyta kunskap samt få socialt sällskap. Det är det Elvira menar med ”en fantastik fin startmotor som har kickat igång det här”. Från att Ullspinneriet startade år 2013 har man arbetat med att värna om miljön och människorna som bor här.

Reflektion

Att mötesplatser som Båvens Spinnhus kan ses ha viktiga sociala funktioner är tydligt. Dessa blir en plats där invånarna kan utbyta kunskap, men också föra ortens berättarkultur vidare. Detta ger en grund till att bevara lokala hantverkstraditioner, men kanske också till att bygga ett kulturellt kapital att samlas runt, och en vilja att bevara ortens institutioner och nätverk (se Bourdieu 1994). Mötesplatsen på Båvens Spinnhus skapar också ett kunskapsfält, där kunskap i hantverkstraditioner värdesätts, där volontärerna kan forma en identitet, och kanske också ett nätverk och en status som lokalinvånare. Genom att människor bjuder på sin tid, kakor och kunskap, så byggs social tillit. Denna tillit är kittet i de sociala nätverk som skapas och utvecklas successivt till ett socialt kapital för verksamheten (ibid). Detta blir tydligt under julmarknaden där flera volontärer ställer upp för att sälja produkter samt delta i luciatåget. De tipsar även om kontakter till lokala hantverkare som kan medverka på julmarknaden, och bjuder in vänner och familj. Detta är av stor social betydelse eftersom den nya ägaren, Elvira, själv inte är från Sparreholm. Ägaren får alltså ett utökat socialt nätverk genom volontärerna och detta nätverk utvecklas sakta till ett socialt kapital som ägaren kan använda för olika former av interaktion, utbyte och tjänster.

5.1.3 Svårt för lanthandeln att vara en lokal mötesplats

”Men posten tackade nej till Sparreholm, dom tycker det är för liten ort”

I Sparreholm finns det en livsmedelsbutik, MatKapet. Den drivs av samma ägare som driver lågprisvaruhuset Fabriken och den tillhörande lunchrestaurangen. Verksamheten drivs i Sparreholms gamla snickerifabrik, som nu har omvandlats till 8 000 kvm shopping på övervåningen, och på

nedre plan är lunchrestaurangen och MatKapet (Fabriken u.å.). Även fast tiderna har förändrats och området numera är ett modernt handelsområde, så finns ändå industrikänslan kvar på platsen. Sparreholms stationshus står som en uråldrig skugga i utkanten av vad som nu är parkering till lågprisvaruhandeln. Längs med hela industriområdet följer de dubbla tågspåren och då och då susar ett tåg förbi.

Figur 2: Sparreholms stationshus. Fotografi: Johanna Blidfors

Eftersom Fabriken (lågprisvaruhandeln), mataffären MatKapet och lunchrestaurangen har samma ägare, är Vera som jag genomför min intervju med, inköps- och ekonomiansvarig för alla tre verksamheterna. Vera och jag börjar intervjun med att prata om vad som kan vara en utmaning när man driver ett företag på en mindre ort. Före intervjun reflekterar jag över att det kan vara svårt att få till ett bärande kundunderlag, men vad jag inte har förstått är att företag som Fabriken kanske inte i första hand har de lokala invånarna som största kundkrets. ”För Fabriken, det är ju så många stora städer runtom, det här är ju mer som utflyktsmål”, säger Vera. Närheten till Eskilstuna, Flen, Katrineholm, och framförallt Stockholm, gör att verksamheter som ett lågprisvaruhus som Fabriken huvudsakligen vänder sig till kunder som är ute efter en trevlig helgutflykt. Livsmedelsbutiken vänder sig däremot i första hand till invånarna i Sparreholm. Lunchrestaurangen har startats i första hand

som en extra service för de kunder som kommer för en heldagsutflykt. Avsikten är att de ska kunna stanna längre och handla mer, men också att det ska var bekvämt för dessa kunder att bara ta en paus i sin shopping och gå ner i restaurangen för en fika, eller ta en lunch. Vera gör en liknelse med Ullared. I en artikel säger ägaren till Fabriken att han vill skapa ett utflyktsmål där visionen av Fabriken är att ett mini-Ullared i Sörmlands hjärta (Hillblom 2020).

Lunchrestaurangen

Under mina observationer när jag besökte lunchrestaurangen och åt lunch, reflekterade jag över att det är många byggarbetare och hantverkskillar som återkommer till Sparreholms lunchrestaurang. Detta bekräftas även i intervjun. Även äldre pensionärer som kommer ensamma eller i grupp för att umgås återkommer kontinuerligt. Flera av mina informanter har också stolt berättat om Sparreholms lunchrestaurang. Jag genomförde också två av mina intervjuer här. Även om tanken var att restaurangen i första hand skulle vara en service för en kundkrets utanför Sparreholm, så är den även en plats där sparreholmarna själva möts, umgås och äter. Detta gör att restaurangen fyller en viktig social funktion. Inte olikt de kaffeklubbar som Habermas (1984) hävdade bidrog till att bygga upp en reell demokrati så möts människor från olika samhällsklasser och åldersgrupper här, förenade av att leva och verka i just Sparreholm. Därmed formas och skapas orten Sparreholm genom de möten som sker på restaurangen, vid lanthandeln och kiosken, med mera. De människor som möts på de platser jag räknat upp utgör en socialt heterogen grupp, som representerar olika generationer, genus, klasser och har olika status.

Livsmedelsaffären MatKapet

Det var invånarna i Sparreholm som önskade att en livsmedelsbutik skulle etableras på fabriksområdet. Den förra mataffären Tempo hade lagt ner sin verksamhet. Innan MatKapet öppnade så räknade ägarna på hur många hushåll det fanns i Sparreholm, och kom fram till att det lokala kundunderlaget skulle räcka

Det skulle vara tre gånger den omsättning som vi har nu, om alla handlade där dom bor. Men när folk väljer att åka till Katrineholm eller Eskilstuna eller Nyköping och handla, då blir det att våran matbutik inte håller lika stort utbud som var tänkt från början. För att vi ska ha ett bra sortiment med färskvaror krävs det att folk handlar här. Då färskvaror har kort hållbarhet som två-tre dagar, så måste de säljas nu. Köper sparreholmarna färskvaror på en annan ort, då beställer inte butiken det för det blir inte sålt [...], desto fler som handlar här, desto bättre butik blir det, för kunder från Stockholm som kommer hit dom åker inte hit för att handla mat. De åker till Fabriken. Mataffären är mer för lokalbefolkningen som bor här och är härifrån. (Vera)

Under våren 2019 tog bygderådet kontakt med ägarna av livsmedelsbutiken och frågade hur det hade gått, första året. Då berättade ägarna att "det går fantastiskt på sommaren, men vinter, höst å vår sviker Sparreholmarna oss". Bygderådet beslöt att, tillsammans med andra lokalföreningar, organisera sig

för att hjälpa livsmedelsbutiken. De lämnade ut flygblad (se bilaga 1) till alla hushåll i Sparreholm med en uppmaning om att fortsätta att handla på MatKapet, annars så skulle livsmedelsaffären inte finnas kvar. Satsningen gav livsmedelsbutiken en tillfällig tidsfrist på några månader, men sen föll försäljningen igen. Det är oklart om affären kommer att finnas kvar eller om lokalen kommer att användas till något annat. Men min informant påpekar att

för att kunna ha en bra livsmedelsbutik så måste vi ha ett bra kundunderlag, annars kan vi göra något annat [...]. Men det vore inte bra för bygden om vi tvingas lägga ned. Det blir tydligt för invånarna att om de vill ha kvar sin livsmedelsaffär i Sparreholm så måste de handla där. Det borde vara självklart! Om man bor i byn, men handlar i Eskilstuna eller Nyköping [...] En butik behöver ju kunder för att kunna för att kunna leva, om det inte finns kunder så, ja. (Vera)

Att det har varit kämpigt för mataffären ända sedan den öppnade för två år sedan har gjort att ägarna har funderat på att endast ha öppet under sommarhalvåret.

Vi kan göra det till en sommaraffär bara eller något annat [...], för att personal ska få sin lön a el ska betalas och varor ska köpas in, så vi, ja, så om folk verkligen vill ha sin butik måste de handla lokalt. (Vera)

När ägarna tillsammans med bygderådet skickade ut flygbladet om hur situationen såg ut för mataffären, så bad de även invånarna att skicka in förslag på vad som saknades i mataffären eller vad som behövdes för att de skulle handla mer där. Ett av förslagen de fick in var att de önskade att MatKapet skulle bli utlämningsställe för Postnord.

Folk önskade sig posten, för nu om det kommer något paket så måste man åka till Malmköping eller Flen, men, det har vi haft dialog med posten sedan öppningen av MatKapet, men dom vill inte satsa, det är för litet, för liten by. (Vera)

Tyvärr gick inte detta att genomföra, men från januari 2020 har ägarna ordnat så att man kan hämta paket från Bring. Affären har sedan tidigare utlämning av paket från DHL. Paket från Schenker kan sparreholmarna hämta i kiosken.

Vi kommer ha Bring från första januari 2020, deras paket går att lämna och hämta här, men posten tackade nej till Sparreholm, dom tycker det är för liten ort eller det ingår inte i deras plan att ha, men det låter väldigt märkligt, [...] och det är också det är ju landsbygdsservice också, för det är ju inte alla som har bil, och det, nu måste dom åka till Malmköping eller till Flen för att hämta eller skicka sina paket också. (Vera)

Systembolaget

Handla allt, både mat, öl och vin på samma ställe. Vi skulle inte haft systembolaget, men vi [MatKapet] skulle ha haft ett utlämningsställe, att kunderna beställer på nätet och sen hämtar kunderna produkterna från systembolaget på MatKapet. (Vera)

MatKapet har även försökt göra affären till utlämningsställe för Systembolaget. Detta skulle ge fler kunder samt underlätta för nuvarande kunder så att de kan göra flera ärenden på ett ställe. De fick dock nej från Systembolaget, eftersom affären ligger för nära befintliga systembolag i Malmköping och Flen.

Det blir påtagligt att policyregler för företag som Postnord och Systembolaget sätter käppar i hjulet för mindre serviceställen på landsbygden. Även fast det inte i kilometer är så långt till de närmsta städerna, som Flen och Malmköping, så är det krångligt att ta sig dit om man inte har bil. Sörmlandstrafikens landsbygdsbuss går ett fåtal gånger dagligen mellan Flen och Sparreholm. Detta gör det knepigt om man ska kombinera matinköp, paket och en flaska vin på Systembolaget. Det skulle vara en god landsbygdsservice för invånarna att kunna skicka sina paket och hämta sina alkoholhaltiga drycker i den lokala lanthandeln. Det skulle även kunna medföra att fler väljer att göra sina ärenden på MatKapet istället för i Flen eller Malmköping.

Reflektion

Det är uppenbart att Fabriken och lunchrestaurangen är uppskattade av sparreholmarna. Men varför finns inte samma behov och uppskattning av lanthandeln MatKapet? Är det så att mataffären inte lyckats bygga upp den sociala tillit/det sociala kapital som behövs för att driva en serviceinrättning lokalt? Har man inte arbetat, som kiosken, med att få till den sociala tilliten? Eller handlar det om något annat? Kan det vara så att mataffären inte längre är bygdens självklara mötesplats? Eftersom de flesta idag handlar där de arbetar, har det lokala centrumet som tidigare fanns runt fabriken när det var snickeri och en stor arbetsgivare, flyttat till större städer som Flen, Eskilstuna, Katrineholm eller Stockholm. Har förflyttningen av arbetet gjort att mataffärens roll förändrats? Bidrar inte den lokala mataffären idag till att skapa Sparreholm? Har den rollen idag förflyttas till andra serviceinrättningar som kiosken? Lunchrestaurangen?

5.1.4 Förvaltare av den lokala historien

”Ursäkta! Får jag kliva in, innan vi kommer så långt fram i tiden ”

Hyltinge hembygdsgård

Jag tar cykeln till hembygdsgården som ligger en kilometer från Sparreholms tätort. Hembygdsgården, tillsammans med en dansloge, ligger för sig själv på en udde i sjön Båven. Huvudbyggnaden är en parstuga⁶ från 1700-talet och det finns även en gårdssmedja (som idag är museum). Hyltinge hembygdsförening grundades år 1943. Hembygdsgården ligger intill väg 57, vid utfarten från Sparreholm mot Gnesta (Hyltinge Hembygdsförening u.å.). Det är en vacker ekbacke runt hembygdsgården och från trappan till huvudbyggnaden tittar man ut över sjön. Som ett halsband runt gården har man byggt en gårdesgård; det är som att kliva bakåt i tiden när man kommer hit. Mitt syfte med besöket på hembygdsgården är att jag ska vara med på en berättarkväll med titeln ”Handel, service och företagande i Sparreholm sedan tåget kom”.

⁶ Parstuga var förr en vanlig form av mangårdsbyggnad, särskilt på mer välbeställda gårdar i mellersta och norra Sverige under 1600- och 1700-talen. (Nationalencyklopedin, parstuga)

Även fast jag är tidigt på plats, så är rummet där dagens event ska genomföras nästan fullsatt när jag kommer. Jag möts av nyfikna blickar eftersom jag sticker ut i mängden då jag är under 60 år. Vi hälsas varmt välkomna till den 27:e berättarkvällen i hembygdsgården, vilket egentligen inte är en kväll utan en berättareftermiddag. Det är fullsatt, alla 50 platser är fyllda denna dag. Arrangörerna går igenom lite riktlinjer för programmet, det visas bilder från Sparreholm inom temat för handel, service och företagande, och halvvägs in i mötet är det kaffepaus. Det är inte ett klassiskt föredrag utan man bjuds in som åhörare att bidra.

Å sen är det så här, vår ordförande kommer att visa bilderna och han kommer ha en hel del att berätta om dom här bilderna, men sen är tanken den att vi ska själva vara med och berätta om våra minnen när vi ser bilderna, det ska vara korta inpass, det ska inte vara några långa, för det hinner vi inte med helt enkelt med, men det är jätteroligt om alla är med och har någonting att säga. (Talare)

Första bilden som visas är en bild av Sparreholms stationshus, som är framsidan till boken "När tåget kom" skriven av Birger Eriksson. Den och hans andra bok "Sparreholm – stations- och industrisamhälle" ligger som grund för kvällens tema. Det är hembygdsgårdens ordförande som håller i berättarkvällen och han har själv tidigare arbetat på HSB-fabriken⁷. Han fick därför vara med och göra en broschyr när fabriken firade 100 år. "Men ja allting började när vi fick en station i Sparreholm" berättar han. Det visas bilder från när järnvägen kom år 1862. Järnvägen möjliggjorde transporter från såg- och snickerifabriken (Hyltinge Hembygdsförening 2019). Sedan går vi vidare och ser bilder över vad som hände när man byggde dubbelspår, vilket medförde att hus fick flyttas till Malmköping. "Sedan kommer vi in på skjutsentreprenören Torbjörn Johansson och kusken Abbe Andersson, som är släkting till Ellen⁸" berättar ordföranden vidare. Detta visar hur förtroegna folk är med den lokala historien, de kan berätta vem som är släkt med vem. För mig som utomstående blir det svårt att hänga med. Det berättas vidare att hembygdsföreningens äldsta medlem Alfred "Noppan" Svensson⁹, som är 97 år, bodde granne med Torbjörn Johansson. "Han berättade för oss på en tidigare berättarkväll att han redan som trettonåring var intresserad av motorer och fick serva och köra bilen". Det är tydligt att deltagarna tar till vara på vad som sägs vid varje berättarkväll och för det vidare i berättarkulturen som har byggts upp runt dessa berättarkvällar. Det visas en bild på lastbilen som hade telefonnummer ett, vilket visar hur länge sedan det var som bilden togs.

Föredraget fortsätter vidare med flygfoton över sågverket från år 1930, för att illustrera historien kring bröderna som startade möbelfabriken. Det visas även upp en stol som det står Sparreholms möbelfabrik på. Stolen skänktes till hembygdsgården från en av sönerna till en av ägarna i samband med 100-årsjubileet av snickerifabriken. När vi ska fortsätta till nästa bild så är det en

⁷ HSB-fabrikens lokaler är idag det moderna handelsområdet med Fabriken (lågprisvaruhandeln), mataffären MatKapet och lunchrestaurangen.

⁸ Följande tre namn Torbjörn Johansson, Abbe Andersson och Ellen är fiktiva namn. Se metod under rubriken etik.

⁹ Fiktivt namn. Se förklaring ovan.

åhörare som vill komma med ett inlägg: ”Ursäkta! Får jag kliva in, innan vi kommer så långt fram i tiden, 1902 så färdigställdes ett mästerverk av snickaren här i snickeriet, nämligen predikstolen som står i Hyltinge kyrka, det står 1902 och den är skuren i ek”. En åhörare tillägger att ”Stadshuset i Stockholm som byggdes i början av seklet, det finns mycket snickerier där från Sparreholms snickerifabrik”. Det är tydligt att människorna här är stolta över snickerifabriken. Det är viktigt att deltagarna visar sin stolthet för orten och vad den åstadkommit. Föremålen som diskuteras är inte gjorda av personerna som är församlade här, men bidrar ändå till deras övergripande berättelse om orten Sparreholm och dess betydelse.

Sedan kommer vi till fotografi 21. Vi är tillbaka vid stationen och servicen på stationsplan. Där fanns det tidigt en kioskbyggnad men även postkontor. Vi får återberättat att Birger Eriksson skriver i sin bok att av Malin (kioskägaren) kunde Sparreholmarna inhandla lösnummer av provinstidningar för tio öre eller cigaretter av märket Bridge eller Broadway. ”Allt för Alla och den vågade veckotidningen Parisisen, vars diskreta innehåll var rena söndagsskoleläsningen jämfört med dagens kvällstidningar” berättar ordföranden. Denna berättelse får alla att skratta. För mig är dessa referenser som tio öre, Bridge och Broadway och veckotidningar en del av mina mor- och farföräldrars barndom. Malins kiosk fanns kvar vid stationen fram till 40-talet, sedan ersattes den av en modernare byggnad som stod kvar vid stationen fram tills dubbelspåret kom på 50-talet. När den nya stationen kom fanns det två kiosker vid den, men när stationen lades ner flyttade kiosken till dess nuvarande kioskplats på 70-talet. Då var det Lottas kiosk, sedan Majsans kiosk som byggde om den till kiosk och grill. Den nuvarande ägaren tog över kiosken år 2007. Kioskverksamheten har varit central i Sparreholm, den har funnits där sedan första tågstationen kom, fram tills idag.

Kafferst

Det är dags för 30 minuters paus och bensträckare innan vi fortsätter bildspelet. Bästa kaffeservisen har kommit fram och det dukas upp med bullar, skuren mjukkaka och småkaka. ”50 riksdaler¹⁰ i den täljda näverskålen för fikar” ropar ordförande. Hembygdsdamerna har fullt upp med att servera kaffe och fylla på faten med kakor, springa ner och lämna disk, stämningen är god och det är mycket som ska avklaras på denna paus. Herrarna tar sig en snabb bensträckare ute för att ladda upp inför andra halvlek av bildspelet.

Andra halvlek

På Alfs bilverkstad såldes det bilar i bostadshuset och han bedrev bilverkstad på gården. Den fanns tills för några år sedan. Det berättas att Alf nyligen avled, 93 år gammal, men att han varit med på två berättarkvällar. Under dessa tillfällen berättade han om ”den stora smällen”. Den stora smällen handlar om att Alf skulle gasa ihjäl en råtta i bilen och fick glassplitter i hela kroppen av explosionen. Då är det en åhörare som fyller i att den andra

¹⁰ Riksdaler, riks´daler, är ett äldre ord för mynt. (Nationalencyklopedin riksdaler)

gubben som var med Alf vid den stora smällen sade ”att han flög opp så han såg över taket”, och ytterligare en åhörare fyller i med att ”han sa ’han såg över höghusen’¹¹ (som vi säger). Varpå Alf svarade gubben som var med honom att ’han ljuger som in i attan, för dom var ju inte byggda då’”. Denna dialog resulterade i ett gapskratt hos alla åhörare denna berättarkväll. Det skapas en övergripande berättelse som binder samman generationer genom att lokala historier berättas och förs vidare efter att personen som har upplevt händelsen har gått ur tiden. Det visar att man värnar om de lokala historierna och att man anser att det är viktigt att minnas och återberätta. Detta leder i sin tur till att det skapas ett lokalt kulturellt kapital inom det specifika sociala fält som hembygdsföreningen utgör (Bourdieu 1994)¹².

Det blir tydligt för mig att detta fält av lokalhistoria skapar Sparreholms historia och därmed också en gemenskap i en ”vi-känsla”. Men det finns en skillnad i hur man förhåller sig till detta historiska fält. Då vi bjuds in att komma med inlägg till bildspelet med tillhörande lokalhistoria blir det tydligt att det finns två sätt att visa sin tillhörighet till detta fält. För det första genom att vissa åhörare ställer frågor som ”- det här är en fråga från en inflyttad, är det där huset de kallar för Blåkulla?”. Genom frågan visar man att man inte är född på platsen då man benämner sig som inflyttad. Att vara inflyttad betyder att man inte har den lokala historien förankrad genom tidigare generationer, utan att man har fått ta del av den genom att bo på platsen, och genom berättarkvällar som denna. För det andra, om man född på platsen, i detta fall Sparreholm och tillhörande glesbygd (Hyltinge socken), så använder man sig av uttrycket ”jag är barnfödd¹³ här”. Att vara ”barnfödd” på platsen visar att man härstammar från platsen. Det är en tydlig skillnad i att vara barnfödd eller inflyttad när man kommer till det kunskapsfält som i detta fall illustreras av Hyltinge hembygdsförening.

Symboliska kapital

Att den lokala historien kan bli till ett lokalt kulturellt kapital inom ett fält beror på att de som befinner sig inom fältet erkänner detta kapital som därmed också utgör ett symboliskt kapital (Bourdieu och Wacquant (1992). Om det kapitalet inte skulle erkännas av andra människor så skulle detta symboliska kapital inte ha något värde, läs status. Det är genom att andra erkänner kapitalet som det kan bli ett symbolisk kapital. Det handlar också om att man använder detta symboliska kapital i rätt fält, exempelvis så skulle det lokala kulturella kapitalet inte ha samma symboliska värde bland människor som möts vid kiosken. Detta visar att det symboliska kapital som har hög status inom hembygdsföreningens specifika sociala fält inte är allmängiltigt.

¹¹ Med höghus menas de lägenheters hus som byggdes på 50-talet och har fyra våningar, utöver dessa kom det till två höghus på 60-talet.

¹² Jag är övertygad om att hembygdsföreningar i Sverige kan uppfattas som ett eget socialt fält där det kulturella kapitalet utgörs av kunskaper om gamla hantverkstraditioner och där ett symboliskt kapital ofta utgörs av kunskaper om orters historia och anekdoter. Detta skulle dock kräva en specifik studie.

¹³ Barnfödd, som härstammar (från) en viss plats, i mitt exempel Sparreholm. Ordet kommer sedan äldre fornsvensk tid. (Nationalencyklopedin barnfödd)

Därmed kommer lokal kunskap och sociala rötter långt tillbaka i Sparreholms historia inte att ge samma sociala prestige och status vid kiosken som i hembygdsföreningen.

När jag cyklar hem från hembygdsföreningen så passerar jag Alfs bilverkstad där ”den stora smällen” ägde rum, och folketshus där det tidigare har varit Konsum, cykelhandlare och mejeri, men där det nu är ett öde vandrarhus. Alla dessa hus och byggnader inne i Sparreholm som skapar föreställningen om ett samhälle med en gemensam historia. Det som tidigare bara var tomma lokaler för mig får nu en historia. Jag får en bild av hur det var i början av seklet i Sparreholm och en bild av den handel, service och det företagande som fanns här i början av seklet, fram tills tågstationen lades ner.

Reflektion

Att hembygdsföreningen är en samlingsplats att mötas på för att förvalta och återberätta den lokala historien blir tydligt genom denna berättarkväll. I detta kunskapsfält av lokal historia har invånarna byggt upp ett eget kulturellt kapital. Att detta kulturella kapital är av vikt för att få tillträde till detta kunskapsfält blir tydligt genom att de har utvecklat olika kategorier inom detta fält. Högst upp i den informella sociala hierarkin återfinns de barnfödda. De inflyttade kan accepteras och åtnjuta hög social status inom detta fält, men eftersom ursprung och rötter är den kanske värdefullaste egenskapen så har de barnfödda ett socialt försprång (se Bourdieu 1994).

5.2 Skolans roll för en mindre ort

I denna del berättar jag hur invånare i Sparreholm lyckas driva skolan som ett svb-bolag genom att förvalta och använda kunskapskapital lokalt. Jag visar även hur man byggt upp ett socialt kapital runt verksamheten Utbildning AB.

5.2.1 Att förvalta och bygga kapital

”Skolan betyder väldigt mycket för att den här byn ska leva”

Allting började när skolan var nedläggningshotad år 2013. Föräldrar gick då samman för att lämna in en ansökan om att själva driva skolan. De fick nej på ansökan.

Det var för få barn då så då skulle man lägga ner, och det var många föräldrar som blev upprörda och ville starta ett aktiebolag och skickade in en ansökan till skolinspektionen [...] Men den ansökan blev inte godkänd. (Astrid)

Men sen var det val och då hade Centern lovat att om de vann valet så skulle man inte lägga ner skolan. Centern vann det året och då fortsatte skolan att drivas i kommunal regi. Men samma år hade det startat en friskola i Malmköping, Europaskolan. Då jämförde flera föräldrar från Sparreholm skolan i Sparreholm med Europaskolan i Malmköping. Det ledde till att de flesta barn började i Malmköping. Därmed blev det för få barn i Sparreholmsskolan, vilket resulterade i att skolan återigen blev nedläggningshotad. Nu försökte sparreholmarna återigen att ta över skolan i

egen regi. Bygderådet tillsatte en speciell arbetsgrupp som skulle arbeta med ansökan till skolinspektionen.

Så då, det var då jag kom med. Jag är ekonom, och det visste ju alla, har man bott här ett tag så visste alla det, det behövdes på något sätt någon som kan räkna, så att då var jag med i den här gruppen som gjorde i ordning ansökan till skolinspektionen. (Astrid)

Ansökan godkändes av skolinspektionen. Hösten 2017 tog Utbildning AB över ansvaret för skolan i Sparreholm. Jag frågar om det var på initiativ från föräldrarna även denna gång.

Ja, det kan man säga, ja, egentligen hela byn. Alltså många bland dom äldre pensionärerna tyckte det var viktigt att skolan fanns kvar, skolan betyder väldigt mycket för att den här byn ska leva. (Astrid)

Att föräldrarnas ansökan till skolinspektionen var framgångsrik den andra gången handlar mycket om att personen som nu är rektor flyttade till Sparreholm och erbjöd sig att vara med i gruppen som skulle skicka in ansökan.

Hon är både utbildad som lärare och förskolelärare. Hon har kunskap inom pedagogik. Sen fick gruppen även med en person till som hade hjälpt till med ansökan som friskolan i Malmköping gjorde. Han är konsult och har massor av pedagogisk erfarenhet. Han pendlar från Stockholm till Sparreholm. Han visste hur man gjorde en ansökan. Detta skiljde första och andra ansökan åt; den första gjordes av amatörer. Både konsulten från Stockholm och den nu varande rektorn kan pedagogiken och vad det är som krävs. (Astrid)

Men om förskoleklassen, ettan, tvåan och trean skulle kunna drivas av Utbildning AB så var det tvunget att byn även tog över förskolan, för att verksamheten skulle kunna bära sig ekonomiskt. Kommunen hade inte tänkt lägga ner förskolan från början, utan den skulle fortsätta drivas i kommunal regi. Efter en enkätundersökning av föräldrarna till förskolebarnen, där majoriteten ville att förskolan skulle drivas av Utbildning AB, så bestämde sig kommunen dock för att lägga ner förskolan, i kommunal regi.

Då hängde det lite på hur de olika partierna skulle rösta [...] men då rösta de [politikerna] att kommunen skulle lägga ner sin förskoleverksamhet i Sparreholm. Innan politikerna rösta ja eller nej om förskolan i Sparreholm så genomförde föräldrarna en enkätundersökning. [man frågade i enkäten] om föräldrarna önskade att kommunen skulle fortsätta driva förskolan eller inte, då svarade en majoritet att de skulle flytta sin barn till nya fristående förskolan. Vilket politikerna visste om. (Astrid)

Det är tydligt att det krävs att man har kunskap och erfarenhet av pedagogik för att ha möjlighet att ta över ansvaret för att driva den egna skolan lokalt. Att hitta det utbildningskapitalet på en mindre ort kan vara en tuff utmaning, och det var det kapitalet som i detta fall var skillnaden mellan att få godkänt att driva skolan eller inte. Att det i Sparreholm fanns invånare som hade ett sådant utbildningskapital var nödvändigt för att få starta och driva en egen skola.

Svb-bolag

Jag undrar hur det kom sig att just Utbildning AB skulle drivas som ett Svbl4-bolag.

Det var ju de första [föräldrarna] som startade aktiebolaget som bestämde det, men det är ju också att för att visa ortsinvånarna i Sparreholm att Utbildning AB inte drivs för att någon ska tjäna några pengar. Utan blir det vinst så stannar det kvar i bolaget, och man återinvesterar det i verksamheten. (Astrid)

Grundarna har gjort så, att när de startade Utbildning AB så fick sparreholmarna själva möjlighet att köpa aktier i verksamheten. Den största aktieägaren i Utbildning AB är Bygderådet. Så när Utbildning AB startades satsade Bygderådet ett aktiekapital och har en majoritet av aktierna. Sedan, när verksamheten hade kommit igång, var det en person i skolstyrelsen som tyckte att det kunde vara bra att även invånare ifrån orten kunde köpa aktier i verksamheten.

Han tyckte det var bra för att engagera bygden mer i skolan, så då skulle man ge alla en chans att köpa aktier för att bli mer engagerade. Då gjorde vi det och då fick vi in 98 aktieägare, men dom [sparreholmarna] har något som heter B-aktier¹⁵, så att den som bestämmer det är Bygderådet, dom har majoritet i Utbildning AB, medan alla andra har satsat minst 500 kr då (Astrid)

Men att göra det möjligt för sparreholmarna att bli aktieägare i skolan var inte bara ett sätt att engagera ortsinvånarna. Det ger också en insyn i verksamheten. ”Man får ju också en insyn när man är aktieägare, vi har ju en årsstämma varje år, då får dom ju information och så” säger informanten. Genom Svbl-bolaget visar initiativtagarna att syftet är att driva vidare verksamheten för ortens skull, då verksamheten återinvesterar all vinst i skolan (Sparreholms Utbildning AB 2019). På så sätt skapar man också tillit hos invånarna om att Utbildning AB är kapabel att driva skolan och att den drivs för bygdens bästa. Invånarna blir ännu mer engagerade och får insyn i verksamheten genom möjligheten att köpa aktier i skolan. Dessutom skapas social tillit genom att man visar att verksamhetens syfte är att drivas för ortens bästa. Man visar att alla kan vara med och bidra till ortsutvecklingen och skolan genom att köpa B-aktier i Utbildning AB. Detta gör att det skapas ett långsiktigt förtroende mellan Utbildning AB och sparreholmarna. Årsstämmor bidrar till att skolverksamheten är transparent.

Styrelsen och den nya lagen

Styrelsen för Utbildning AB består av nio ledamöter och ordförande. Från början var det inga föräldrar med i skolans styrelse, men nu ingår tre till fyra föräldrar. Från och med år 2019 har det kommit en ny lag¹⁶ som innebär att styrelsen i fristående (dvs. privata) verksamheter måste ha en viss kompetens.

¹⁴ Se bakgrunden för förklaring av svb-bolag.

¹⁵ B-aktier, aktier med lägre röstvärde än A-aktier vid bolagstämma i de aktiebolag där aktier med olika värde förekommer. (Nationalencyklopedin B-aktier)

¹⁶ Sedan den första januari 2019 ställs särskilda krav på ägare och ledningskretsen samt ekonomiska förutsättningar (Skolinspektionen 2020).

Nu har det kommit en ny lag eller lagändring, som säger att alla fristående verksamheter, det gäller ju inte bara skolor, det gäller äldreboende eller vad man än driver, när man inte är kommunal då, så måste styrelsen ha en viss kompetens, så att om jag som är ekonom slutar i styrelsen, så måste styrelsen hitta en annan ekonom. (Astrid)

Mängder av olika kompetenser måste finnas i styrelsen. De måste ha kunskap om skollagen, arbetsrätt, ekonomi samt arbetsmiljö. ”Du kan ju tänka dig själv hur det är i en liten by” säger Astrid. Den nya lagen innebär att det blir tuffare för mindre orter att se till att man har tillgång till dessa kompetenser lokalt. Det kan leda till att det kan bli en skillnad bygder emellan, somliga som klarar av att driva lokal service själva samt andra som saknar rätt kompetens när det gäller ekonomi, arbetsmiljö och andra relevanta lagar.

Ideella insatser

Orsaken till att invånarna i Sparreholm har lyckats med att överta skolan och driva den i egen regi genom Utbildning AB beror enligt min informant på att det har funnits många ideella krafter som har ställt upp. Ett exempel är ”när det gick lite knackigt där i början, det var väl förra hösten, så var det ett gäng pensionärer som skötte skolköket”. Då bidrog dessa pensionärer med att servera maten, städa och sköta disken, allt som behövdes göras runt själva matserveringen.

Jo, vi hade ju en dam som tog tag i det här och samlade ihop ett gäng på tio till tolv pensionärer som ställde upp två och två varje dag, så skötte dom matserveringen två terminer, en höst och en vår (Astrid)

Maten som tidigare serverades i matsalen i Sparreholmskolan köptes från Europaskolan i Malmköping. Även transporten av den maten sköttes av pensionärer. ”Det var ju vi, sju pensionärer som tog varsin dag, att åka hämta mat i Malmköping, men även att hämta mat från MatKapet en gång i veckan” fortsätter min informant att berätta. Eftersom förskolebarnen ska ha frukost och det ska serveras mellanmål på fritids köptes varor in från MatKapet. Att alla dessa pensionärer har ställt upp visar på det lokala engagemanget som finns runt skolan. Den sociala tilliten har skapat ett lokalt socialt kapital (Bourdieu 1994). Från och med höstterminen 2019 klarar dock skolan själv att ta ansvar för matserveringen, eftersom man anställt en person som ska laga maten på skolan. ”Men det klarar vi från och med nu med anställda; från och med detta året är det mycket mer folk som är anställda och skolan bygger inte lika mycket på ideella krafter” berättar informanten. Efter tre års verksamhet har skolan utvecklats så att det som tidigare sköttes ideellt nu görs av anställd personal. Att det finns ett starkt socialt kapital måste ändå kännas som en trygghet när man driver en verksamhet. Det finns lokal kompetens att luta sig mot om det blir svårare tider. Under mina möten i Sparreholm är det flera som understryker att det finns en drivkraft och förmåga att driva ortsutvecklingen. ”Vi har väldigt massa eldsjälarna i Sparreholm, både i Bygderådet å hembygdsföreningen och annat”.

Reflektion

För att en mindre ort som Sparreholm ska kunna driva verksamheter som exempelvis en skola när kommunen drar sig undan ansvaret, så krävs både ett lokalt kunskapskapital och ett socialt kapital. Det måste finnas ett socialt kapital som kan bidra ideellt i början när man driver en större verksamhet. Att initiativtagarna också arbetar med att stärka den sociala tilliten mellan skolan och lokalinvånarna har varit viktigt samt att invånarna kunnat köpa aktier genom SvB-bolaget. På så sätt har ett förtroende mellan Utbildning AB och ortens invånare byggts upp, vilket förstärks genom att man försöker skapa en transparent verksamhet.

5.3 Bygderådet

I den här delen presenteras bygderådet och deras arbete med ortsutveckling. Avsnittet handlar om hur rådet som ansvarig lokal institution arbetar med ortsutveckling och försöker skapa legitimitet för sin position på orten.

5.3.1 Att vara "motorn" för ortsutveckling

"Då sa vi på bygderådet att med anslagstavlor, då så får vi ut vad vi ska göra!"

Äppelplockning som mötesplats

Maja, som är ordförande i bygderådet, föreslår att vi ska ses och göra intervjun på lunchrestaurangen på Fabriksområdet. Jag frågar Maja vad som är det huvudsakliga syftet med ett lokalt bygderåd. "Bygderådet finns för att främja byns utveckling, förmedla samhällsinformation och engagera folk" berättar hon. På Flens kommuns hemsida går det att läsa att sedan år 2012, när en vision och handlingsplan antogs i Flens kommunfullmäktige, är Sparreholms bygderåd motorn för den fortsatta ortsutvecklingen (Flens kommun 2019a). Handlingsplanen arbetades fram under ett års tid av en stor grupp ortsinvånare tillsammans med kommuntjänstemän, med målet att få till en långsiktig handlingsplan för ortens utveckling (Flens kommun 2019b). Som Waldenström (2008), Carlford (2015) och Neikter (2014) har beskrivit, har ansvaret för ortsutvecklingen förskjutits från kommunal nivå till civilsamhället. Det är även fallet i Sparreholm, där bygderådet (civilsamhället) är "motorn" för den lokala ortsutvecklingen. Jag frågar Maja vidare hur bygderådet har arbetat för att engagera de som bor i Sparreholm. Hon berättar att de har bjudit in till äppelplockningar vid slottet för att göra äppelmust. Hon menar att det har varit ett sätt att få folk att ses och på så sätt stärka sammanhållningen lokalt. Maja är inflyttad till Sparreholm och berättar hur hon kom i kontakt med bygderådet:

Jag flyttade hit i februari [...] min första sommar i Sparreholm var jag nere vid badplatsen och badade. Så började jag prata med en man som var där och städade, och så berättade jag att jag hade flyttat hit [Sparreholm] och sådär. Då sa han: 'vill du påverka något ska du gå med i bygderådet, för de påverkar politikerna i Flen'.

Sedan fick Maja information om att det skulle bli äppelplockning vid Sparreholms slott, på initiativ av Sparreholms bygderåd. "Då hade jag mitt barnbarn här, han hade aldrig plockat äpplen. Jag sa att 'då ska vi plocka

äpplen”” säger Maja. Tre ton äpplen plockades och efteråt gick de som hade varit med till den numer nedlagda lilla restaurangen Garaget. Maja berättar vidare:

Så då samlades man där och så åt vi tillsammans på restaurangen. Då hamnade jag bredvid Wilmer som då var ordförande i bygderådet, då började vi prata. Då sa han att, jodå ska du engagera dig och allt det här, sen så dröjde det inte så länge så ringde de från valberedningen och frågade om jag ville bli ordförande, men jag sa [att jag ville] ta det lite lugnt. (Maja)

Genom aktiviteter som äppelplockning försöker bygderådet i Sparreholm att skapa mötesplatser där sparreholmare kan lära känna andra på orten bättre. Men äppelplockningen blir också ett sätt att värva nya medlemmar till bygderådet. Precis som för Maja, som var inflyttad till Sparreholm, så blir engagemanget i exempelvis Bygderådet ett sätt att även skapa kontakter lokalt. Genom civilsamhällets organisationer lär man känna människor på platsen dit man flyttat.

Samlade under ett paraply

Johanna: Så ni som bygderåd har möten tillsammans med kommunen?

Maja: Grupperna kan kontakta kommunen om de har speciella frågor, men nu har vi gjort så istället att vi har de här bygdenätverksträffarna.

Bygdenätverk i Sörmlands hjärta är en nätverksgrupp där lokala grupper från Flen, Malmköping, Sparreholm, Bettina, Vadsbro-Blacksta, Mellösa, Årdala, Skebokvarn och Hälleforsnäs träffas. Utöver föreningarna från de åtta orterna är representanter från politiken och kommuntjänstemän med på nätverksträffarna. Syftet med nätverksträffarna är att förankra tankar och aktiviteter i kommunen Flen (Flens kommun 2019d).

Varje bygderåd berättar vad man har gjort på respektive ort, vad man har för planer på att göra framöver [...] Så har vi kommit fram till då att vi har ju ungefär samma frågor som vi driver på orterna, som cykelvägar, ja du vet, såna saker. (Maja)

Nätverksträffarna görs växelvis mellan orterna. Den ort som har mötet ordnar lokal och har ansvar för att administrera saker, som till exempel att skriva minnesanteckningar om vad som sagts under mötet. Vårdorten ser även till att det finns kaffe och kaka till fikapausen och att det finns en dagordning inför varje möte (Flens kommun 2019d).

Ska varje ort hålla på att jobba var för sig med kommunen? När det egentligen är samma fråga som vi arbetar med på orterna. [...] Jag kände när jag kom in i det här att det finns så mycket krafter som man måste samla under ett paraply, istället för att ha åtta stycken runtomkring. (Maja)

Genom nätverksträffarna så upplever Maja att samverkan mellan orterna blir starkare. Men också att det blir enklare att driva gemensamma frågor tillsammans, som cykelvägar och byggande av bostäder på mindre orter.

Anslagstavlor

”Därför kommer det att vara så viktigt nu med anslagstavlan, för att berätta för sparreholmarna vad som händer” säger Maja. Bygderådet har satt upp två

stycken anslagstavlor vid entrén till MatKapet. Meningen är att man på dessa tavlor ska förmedla information om vad bygderådet gör, och vilka frågor man driver. Från bygderådets håll upplever man nämligen att sparreholmarna inte har koll på bygderådet och vad de jobbar med.

’Vad händer på bygderådet? Vi vet inte?’ Nu har vi ju fått ordning på hemsidan, så där tror jag ju då att vi kommer kunna nå ut till folk. Men så finns det ju vissa som inte har datorer, så då sa vi på bygderådet att med anslagstavlorna då så får vi ut vad vi ska göra! Precis så att alla vet, ja! Då kan de ju berätta för varandra, så att liksom alla vet. (Maja)

Genom anslagstavlorna och hemsidan hoppas bygderådet kunna nå ut till sina ortsinvånare i Sparreholm. Förhoppningen med hemsidan är även att man ska kunna nå ut till människor utanför Sparreholm, som kanske vill flytta till, eller turista på, orten. Hemsidan blir ett sätt att synas samt att marknadsföra sin ort och de företag som finns lokalt. Anslagstavlorna blir ett sätt att bjuda in sparreholmarna mer i bygderådets verksamhet och på så sätt blir de mer transparenta med sitt arbete. Waldenström (2008) menar att de grupper som driver ortsutvecklingen lokalt måste ha legitimitet för sin verksamhet hos invånarna på orten. För att lyckas med sitt arbete lokalt krävs det att det finns en förankring. En anslagstavla kan vara ett sätt att minska avståndet mellan gruppen som driver ortsutvecklingen och ortsinvånarna.

Reflektion

Det är viktigt för en lokal utvecklingsgrupp att de får gehör hos ortsinvånarna för att kunna stärka bygdens sammanhållning, samt för att få invånarna engagerade i bygderådet och ortsutvecklingen. För att ortsinvånarna ska känna tillit till Bygderådet krävs att rådet informerar om sin verksamhet genom anslagstavlor och hemsidan. Att engagera sig i exempelvis bygderådet verkar vara ett sätt för nyinflyttade att lära känna människor lokalt, lära sig om orten samt få sociala kontakter lokalt.

Figur 3: Anslagstavlorna utanför MatKapet. Fotografi: Johanna Blidfors

6 Diskussion

Syftet med den här uppsatsen är att undersöka och analysera den sociala och kulturella roll som serviceinrättningar spelar för människors vardagsliv och välbefinnande på landsbygden. Framförallt så har jag avsett att skildra hur ortsinvånarna och de anställda på serviceinrättningarna i Sparreholm upplever och berättar om den roll och betydelse denna service fyller.

6.1 Mötesplatser

Mötesplatser som kiosken, ullspinneriet, lunchrestaurangen och hembygdsgården blir platser för sparreholmarna att mötas på för att umgås. Men det finns skillnader mellan dessa mötesplatser. Kiosken och lunchrestaurangen är mötesplatser där individer från mer heterogena grupper möts. Dessa representerar olika generationer, genus, klasser och etniciteter. Detta står i kontrast till de personer som möts på Båvens Ullspinneri och hembygdsföreningen. De grupperna är mer homogena. På spinnhuset är det främst äldre kvinnor som möts och volontärarbetar. Gruppen som möts på hembygdsföreningen är främst en generation över 60 år. Varför det är så kan jag inte besvara med denna studie, men det visar hur skilda mötesplatser kan attrahera olika grupper och ha olika syften.

6.2 Socialt kapital

De sociala nätverk som skapas i och runt de olika serviceinrättningarna skiljer sig också åt. För ägarna till kiosken så handlar det exempelvis om att skapa en trogen kundkrets som väljer att regelbundet handla där. Detta uppnår ägarna till största del genom att erbjuda ATG och Svenska spel. Runt dessa verksamheter så finns det en spelkultur, där kunderna umgås genom att ses vid kiosken, spela och ta sig en korv med bröd. Kiosken blir därmed en samlingsplats för människor. Det är även viktigt att kunderna känner social tillit till kiosken och ägarna för att de ska förbli trogna sin kiosk samt betrakta den som en plats att umgås runt. Det är tydligt att kiosken blir en del av människors vardag; kunderna hälsar glatt på ägarna, och går till kiosken i enklare klädsel som tröskor. De känner sig hemma här. Social tillit skapas genom att ägarna umgås otvunget med kunderna, småsnackar med dem och därmed bygger upp ett socialt kapital, bestående av ett nätverk av trogna kunder som kommer till kiosken (Bourdieu 1994 ss. 97–98). På Båvens spinnhus arbetar man dock på ett annat sätt. Genom att människor umgås, bjuder på sin tid, kakor och kunskap, så skapas social tillit mellan dem. Denna tillit är kittet i de sociala nätverk som skapas och utvecklas successivt till ett socialt kapital för verksamheten (ibid). Det blir tydligt under julmarknaden, där flera volontärer ställer upp för att sälja produkter samt delta i luciåtåget. Men även genom att volontärerna tipsar om kontakter till lokala hantverkare som kan medverka på julmarknaden samt bjuder in vänner och familj. Detta är av stor social betydelse eftersom den nya ägaren, Elvira, själv inte är från

Sparreholm. Ägaren får alltså ett utökat socialt nätverk genom volontärerna och detta nätverk utvecklas sakta till ett socialt kapital som ägaren kan använda för olika former av interaktion, utbyte och tjänster.

6.3 Kulturellt kapital

Att mötesplatser som Båvens Spinnhus kan ses ha viktiga sociala funktioner är tydligt. Dessa är platser där invånarna både kan utbyta kunskap och föra ortens berättarkultur vidare. Spinnhuset bidrar också till att bevara lokala hantverkstraditioner. Både genom berättelser och det gemensamma hantverket så skapas ett kulturellt kapital som förenar deltagarna. Denna gemenskap gör dem också mer benägna att bevara ortens institutioner och nätverk samt underlättar deras organisering (se Bourdieu 1994). Mötesplatsen på Båvens Spinnhus skapar också ett kunskapsfält, där kunskap i hantverkstraditioner värdesätts, där volontärerna kan forma en gemensam identitet och ett nätverk samt skapa en status att vara lokalinvånare. Att hembygdsföreningen är en samlingsplats att mötas på för att förvalta och återberätta den lokala historien blir tydligt genom berättarkvällen. Interaktionen mellan medlemmarna och den övergripande diskurs som berättelserna om bygdens historia och ursprung skapar formar ett eget kulturellt kapital som ytterligare förenar medlemmarna. Att detta kulturella kapital är av vikt för att få tillträde till kunskapsfältet blir tydligt genom att det har utvecklats olika kategorier inom detta fält. Högst upp i den informella sociala hierarkin återfinns de barnfödda. De inflyttade kan accepteras och åtnjuta hög social status inom detta fält, men eftersom ursprung och rötter är den kanske värdefullaste egenskapen så har de barnfödda ett socialt försprång (se Bourdieu 1994). Att både Båvens spinnhus och hembygdsgården har utvecklat ett kunskapsfält där ett lokalt kulturellt kapital byggs framkommer i denna studie. Det är också intressant hur denna gemenskap samtidigt skapar sina egen form av social hierarki.

6.4 Kunskapskapital och att bygga kapital

För att en mindre ort som Sparreholm ska kunna driva verksamheter som exempelvis en skola när kommunen drar sig undan det ansvaret, så krävs både ett lokalt kunskapskapital och ett socialt kapital. Det behövs ett socialt kapital som kan bidra ideellt i början när invånarna åtar sig att försöka driva en större verksamhet. Att initiativtagarna också arbetar med att stärka den sociala tilliten mellan skolan och lokalinvånarna har varit viktigt, samt att invånarna kunnat köpa aktier genom SvB-bolaget. På så sätt har ett förtroende mellan Utbildning AB och ortens invånare byggts upp, vilket har förstärkts genom att de försöker skapa en transparent verksamhet. Bygderådet har också arbetat aktivt med att bygga upp en social tillit lokalt genom att anordna äppelplockning, vars avsikt är att sammanhållningen mellan ortens invånare ska förstärkas. Bygderådet försöker att locka fler personer till sin verksamhet,

samt sprida kunskap om den, genom att sätta upp anslagstavlor och informera om byggerådet på sin hemsida. Skolan agerar på samma sätt.

6.5 Brist på kapital

Det är uppenbart att Fabriken och lunchrestaurangen är uppskattade av sparreholmarna. Men varför finns inte samma behov och uppskattning av lanthandeln MatKapet? Är det så att mataffären inte lyckats bygga upp den sociala tillit/det sociala kapital som behövs för att driva en serviceinrättning lokalt? Har ägarna inte arbetat, som kiosken, med att skapa sociala band till sina kunder? Eller handlar det om något annat? Kan det vara så att mataffären inte längre är bygdens självklara mötesplats? Eftersom de flesta numera handlar där de arbetar, har det lokala centrumet som tidigare fanns runt fabriken när det var snickeri och en stor arbetsgivare, flyttat till större städer som Flen, Eskilstuna, Katrineholm eller Stockholm. Har förflyttningen av arbetet gjort att mataffärens roll förändrats? Bidrar inte den lokala mataffären numera till att skapa Sparreholm som samhälle? Har istället denna identitetsskapande roll förflyttats till andra serviceinrättningar som kiosken och lunchrestaurangen?

6.6 Skapandet av en självbild

Mötesplatserna bidrar också till att fortsätta skapa Sparreholm som en ort där invånarna upplever en föreställd ortsgemenskap och identitet. Kiosken hjälper till att skapa en "vi-känsla" hos sparreholmarna. Habermas (1987) menar att livsvärlden skapas, upprätthålls, tolkas och kommuniceras genom vad vi gör i vår vardag, hur vi interagerar, hur vi möts och kommunicerar i olika sociala arenor. Genom att sparreholmare går till kiosken och spelar, kanske köper en korv och umgås, så möts invånarna och kiosken bidrar till att sakta skapa en känsla av en gemensam identitet som sparreholmare. Att besöka just kiosken i Sparreholm, spela ATG och umgås skapar även gemensamma föreställningar om vad Sparreholm är och vad som kännetecknar en sparreholmare.

7 Slutord

De lokala serviceinrättningarna i Sparreholm bidrar till att människor möts och upplever en föreställd gemenskap som Sparreholmsbor. I både Båvens spinnhus och i hembygdsgården skapas dessutom, både medvetet och som en bieffekt, ett kulturellt kapital, baserat på en gemensam konstruerad historia, som framhäver vissa händelser, personer och materiella ting.

Alla mötesplatser som finns i sparreholmarnas vardagsliv bidrar till att skapa Sparreholm och de sociala, kulturella och symboliska band som förenar dess invånare. Man föddes inte till sparreholmare, man blir en sparreholmare.

Referenslista

Digitala källor

- B-aktier I: *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig:
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/b-aktie> [2020-05-27]
- Barnfödd. I: *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig:
<https://www.ne.se/uppslagsverk/ordbok/svensk/barnfödd> [2020-05-22]
- Bertilsson, U. (2020). Ett spinnhus av rätta ullen. *Glimten*, vol. 1, ss. 12–13. Tillgänglig: https://flen.se/nedladdning/om_flen/glimten/pdf/2020/Glimten-Nr-1-2020.pdf [2020-04-16]
- Bolagsverket (2019). *Aktiebolag med vinstutdelningsbegränsning*. Tillgänglig:
<https://bolagsverket.se/ff/foretagsformer/aktiebolag/starta/vinstutdelning-1.3169> [2020-05-24]
- Båvens Spinnhus (u.å.). *Välkommen- vi förädlar ull från svenska djur!* Tillgänglig:
<https://www.bavensspinnhus.se> [2020-04-16]
- Fabriken (u.å.). *8000 kvm shopping mitt i Sörmland*. Tillgänglig:
<https://www.fabrikenisparreholm.se> [2020-06-07]
- Flens kommun (2019a). *Arbetsgrupper*. Tillgänglig: <https://flen.se/om-flen/ortsutveckling/sparreholm/arbetsgrupper/> [2020-06-07]
- Flens kommun (2019b). *Aktuellt*. Tillgänglig: <https://flen.se/om-flen/ortsutveckling/sparreholm/aktuellt/> [2020-06-07]
- Flens kommun (2019d). *Bygdenätverk i Sörmlandshjärta*. Tillgänglig:
<https://flen.se/om-flen/ortsutveckling/natverket-av-bygderad/> [2020-06-11]
- Flens kommun (2018). *Om Flen*. Tillgänglig: <https://flen.se/om-flen/> [2020-04-07]
- Flens kommun (2019c). *Sparreholm*. Tillgänglig: <https://flen.se/om-flen/ortsutveckling/sparreholm/> [2020-03-10]
- Friskolornas riksförbund (u.å.). *Byinvånarna ville rädda skolan i Sparreholm*. Tillgänglig: <http://skolvalet.nu/byinvanarna-ville-radda-skolan-i-sparreholm/> [2020-04-03]
- Hillblom, M. (2020). Habib Aissaoui lockar en halv miljon om året till Sparreholm: ”Jag vill skapa ett mini-Ullared”. *Market*, 10 januari 2020. Tillgänglig:
<https://www.market.se/premium/habib-aissaoui-lockar-en-halv-miljon-om-aret-till-sparreholm-jag-vill-skapa-ett-mini> [2020-05-27]
- Hyltinge Hembygdsförening (2019). *Berättarkväll om gamla Sparreholm lockade stor publik*. Tillgänglig: <https://www.hembygd.se/hyltinge/news/14824> [2020-05-22]
- Hyltinge Hembygdsförening (u.å.). *Om oss*. Tillgänglig:
<https://www.hembygd.se/hyltinge/about> [2020-05-18]
- Landsbygdsnätverket (2019-03-15). *Grundläggande service*. Tillgänglig:
<https://www.landsbygdsnätverket.se/inspiration/serviceilandsbygder/grundlaggandenservice.4.7f2f685151ec2c8738b8143.html> [2020-03-15]
- Parstuga. I: *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig:
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/parstuga> [2020-05-22]
- Privat aktiebolag. I: *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig:
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/privat-aktiebolag> [2020-06-16]
- Riksdaler. I: *Nationalencyklopedin*. Tillgänglig:
<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/riksdaler> [2020-05-22]
- Skolinspektionen (2020). *Ägare- och ledningsprovning- regler för enskilda huvudmän*. Tillgänglig:
<https://www.skolinspektionen.se/sv/Tillstandsprovning/agar--och-ledningsprovning/> [2020-06-16]

- Sparreholms Bygderåd (u.å.) 2. *Bo i Sparreholm*. Tillgängligt: <https://www.sparreholm.eu/bo-i-sparreholm/> [2020-04-07]
- Sparreholms Bygderåd (u.å.) *Sparreholms Bygderåd*. Tillgängligt: <https://www.sparreholm.eu/bygderadet/> [2020-04-03]
- Sparreholms Bygderåd (2016-04-11). *Bygderådets stadgar*. Tillgängligt: <https://www.sparreholm.eu/stadgar/> [2020-04-15]
- Sparreholm Utbildning Ab (2019). *Sparreholms skola svb*. Tillgängligt: <https://www.sparreholmsskola.se/svb> [2020-04-03]
- Spinnhus. I: *Nationalencyklopedin*. Tillgängligt: <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/spinnhus> [2020-04-29]
- Sveriges lantbruksuniversitet (2020a). *CV-sida Cecilia Waldenström*. Tillgängligt: <https://www.slu.se/cv/cecilia-waldenstrom/> [2020-06-11]
- Sveriges lantbruksuniversitet (2020b). *CV-sida Yvonne Gunnarsdotter*. Tillgängligt: <https://www.slu.se/cv/yvonne-gunnarsdotter/> [2020-06-11]

Tryckta källor

- Alvesson, M & Sköldberg, K. (2008). *Reflexive Methodology*. New Vistas for Qualitative Research. Los Angeles: Sage Publications.
- Armson, R. (2011). *Growing wings on the way – systems thinking for messy situations*. United kingdom: Triarchy Press.
- Bourdieu, P. (1994). *Praktiskt förnuft, bidrag till en handlingsteori*. Upplaga 1:3. Göteborg: Daidalos AB.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. (1992). *An invitation to reflexive sociology*. Cambridge: University of Chicago.
- Carlfrjord, S. (2015). *Vinster i vardagen- lokal utveckling i bolagsform*. Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för stad och land/ Agronomprogrammet- landsbygdsutveckling, (C-uppsats i landsbygdsutveckling).
- Davies, C. Aull. (2009). *Reflexive Ethnography. A guide to researching selves and others*. London. Routledge.
- Eriksson, B. (1997). *SPARREHOLM-stations- och industrisamhälle*. Flen: AB Nilstryck offset.
- Gunnarsdotter, Y. (2005). *Från arbetsgemenskap till fritidsgemenskap: den svenska landsbygdens omvandling ur Locknevis perspektiv*. Diss. Uppsala : Sveriges lantbruksuniversitet
- Habermas, J. (1984). *Borgerlig offentlighet: kategorierna "privat" och "offentlig" i det moderna samhället*. Lund. Arkiv förlag
- Habermas, J. (1987). *The Theory of Communicative Action. The Critique of Functionalist Reason. Volume 2*. Cambridge: Polity Press.
- Kristensson Uggla, B. (1999). *Kommunikation på bristningsgränsen. En studie i Paul Ricouers projekt*. Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.
- Kvale, S & Brinkmann, S. (2015). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Upplaga 3:3. Lund: Studentlitteratur.
- Neikter, L. (2014). *"Jag kan ju inte bara gå och lägga mig ner och dö!" - socialt kapital i ett norrländskt landsbygdsområde*. Institutionen för stad och land/ Agronomprogrammet-landsbygdsutveckling, (C-uppsats i landsbygdsutveckling).
- Pripp, O. (1999). *Reflektion och Etik*. I: Kaijser, L & Öhlander, M (red.), *Etnologiskt fältarbete*. Upplaga 1:8. Lund: Studentlitteratur, ss. 41–53.
- Pripp, O, & Öhlander, M. (2011). *Observation*. I: Kaijser, Lars & Öhlander, Magnus (red.): *Etnologiskt fältarbete* 113–145. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Teorell, J. & Svensson, T. (2007). *Att fråga och att svara-samhällsvetenskaplig metod*. Upplaga 1:4. Stockholm: Liber.

- Thompson, J.B. (1991). *Ideology and Modern Culture*- critical social theory in the era of mass communication. Cambridge. Polity Press.
- Svanberg, F. (2020). "*För att utveckla samhället krävs driftiga människor som tar tag i saker*"- En studie om att bo Stockholms skärgård. Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för stad och land/ Agronomprogrammet- landsbygdsutveckling, (Examensarbete i landsbygdsutveckling).
- Waldenström, C. (2008). Byarörelsen – på väg en ny professionalitet? I: Johansson, B.(red.). *Ska hela Sverige leva?* Stockholm: Formas, ss. 393-405.

Bilaga 1

Sparreholmare – det är bråttom nu, vi måste alla bry oss om vår ort

Vi har fått tydligt besked från ägaren att Matkapet inte går bra. Detta måste vi hjälpas åt att ändra på! Det är alldeles för få sparreholmare som handlar där regelbundet.

Därför har man tvingats dra ner på sortiment och volymer.

Det finns stor risk att butiken kommer att stänga om inte vi ändrar mönstret och börjar handla där regelbundet.

Vi är mycket oroliga för framtiden.

Ägaren kommer att göra en utvärdering av handeln efter april 2019. Om det inte ser ljus ut då, så stänger affären i september 2019.

Matkapet vill veta varför så många sparreholmare inte handlar här.

OBS! Tala då gärna med personalen om dina önskemål avseende sortimentet och service. Dom tar hem det som går att ta hem.

Om du vill framföra önskemål och krav anonymt, så kommer det att finnas en postlåda i närheten av entrén. Du kan använda baksidan av detta dokument för dina synpunkter alternativt kan du mejla på adress info@matkapet.nu

Med anledningen går vi föreningar ut med följande upprop:

- Om affären ska finnas kvar måste vi sparreholmare förlägga mer av våra matinköp på Matkapet!
- Vi vill inte uppleva en stängning av butiken igen eller hur??
- Var klimatsmart och handla nära dig.

Tillsammans, och enbart tillsammans, kan vi vända läget och därmed få behålla vår affär.

Sparreholm januari 2019

Styrelserna i: Sparreholms Bygderåd, Sparreholms båtklubb,
Hembygdsföreningen och Företagarföreningen